

CELJE, dne 15. julija 1901.

 Radi počitnic „Popotnik“ meseca avgusta izostane; zato pa izide meseca septembra v podvojenem obsegu kot št. 8. in 9., kar se blagovoli vzeti na znanje.

POPOTNIK.

Pedagoški in znanstven list.

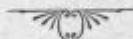

Izdaja

ravnatelj M. J. Nerat v Mariboru.

Letnik XXII.

Št. 7.

VSEBINA:

1. Karol Kveder: Tolstega moralna filozofija in krščanstvo. 193
2. Zaščitnikom Levčevega pravopisa v preudarek 209
3. Fr. Svetič: Preosnova srednjih šol na Francoskem 213
4. Iv. Šega: Pedagoški utrinki (XXV.—XXVI.) 219
5. Književno poročilo (Novosti) 222
6. Razgled. Listek 223. — Pedagoški paberki 224

Last in založba «Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev».

Odgovorni urednik: Rudolf Libensky.

Tolstega moralna filozofija in krščanstvo.

Karol Kveder.¹

Lev Nikolajevič Tolstoj je dandanes tako slaven mož, da se je res vredno seznaniti z njegovimi idejami. Nastopil je kot reformator ter svoje misli napisal teoretično v raznih moralno-filozofičnih spisih, praktično jih pa razvija v svojih romanih.

Tolstoj je torej pesnik, pisatelj, posebno pa filozof-reformator. Nekateri ga imenujeje največjega moža sedanje dobe in to po pravici, nasprotnikov, ki bi ga mogli obsojati, ne more imeti.

Znano je, da je Tolstoj starec, ki se bliža smrti, kar mu nekaterniki očitajo. Pravo delovanje njegovo se začena šele, ko je bil že 50 let star. Prej je bil romanopisec, kakor jih je mnogo na Ruskem.

Njegovi spisi vzbujajo med človeštvom občudovanje in radost. Ni ga razumnega človeka, ki bi se mogel popolnoma odtegniti vplivu njegovih velikanskih idej.

Pripomniti je, da Tolstoj ne piše za slavo; tudi ni namen njegovih spisov obogatiti rusko literaturo. Smatrati ga moramo edino le največjim filantropom, ki bi človeštvu rad pomagal iz bednega stanja. Pisateljevanje mu je sredstvo v ta namen.

Temelj Tolstega filozofije so razna veroizpovedanja, kakor katolicizem, pravoslavje, budizem, nauk Konfucijev, Lavtsev itd. posebno pa nauk Kristusov, ki ga nahajamo v evangelijih. Moja razprava se hoče vršiti v sledečem vzporedu:

I. Kako pride Tolstoj do proučevanja evangelij. (Na podlagi spisa «Moja spoved».)

II. Kratek pregled, kako je živelo človeštvo do zdaj. (Po spisih «Božje kraljestvo je v Vas» in «O krščanstvu».)

¹ Predaval v učiteljskem društvu za celjaki in laški okraj.

III. Kako naj shvata človeštvo življenje v krščanskem smislu.

1. Kako razlaga Tolstoj Kristusov nauk, oziroma kako razume evangelije. (Na podlagi knjige «Evangelij» in «Življenje in nauk Kristusov».)
2. Tolstega filozofija o življenju na podlagi Kristusovega nauka. (Po knjigi «O življenju».)
3. Tolstega misli o Bogu. (Po knjigi «O Bogu».)

IV. Kakšna nasprotja so med današnjo kulturo in pravim krščanstvom ali edino pravim naziranjem življenja. (Po knjigah «Božje kraljestvo je v Vas», «Robstvo sedanjega časa» in «Kaj naj torej storimo»)

V. Njegovi kritiki.

VI. Tolstega misli o šolstvu. (Iz istih virov.)

Skušal sem pri tem vzporedu spajati glavne misli ogromne tvarine v nekako celoto, da nam postanejo ideje Tolstega filozofije kolikor mogoče jasne. Seveda bi bilo najbolje, da vsak izmed cenjenih tovarišic in tovarišev prebere sam vse spise po istem redu, kakor sem jih navedel, ako se hoče do cela seznaniti s Tolstojem. Treba pa tudi prečitati nasprotnike njegove ter kritike in ocene njegovih del.

Tudi jaz nisem prečital še vsega, kar je Tolstoj zanimivega povedal in napisal, posebno romanov ne. Znani so mi izmed romanov le «Vstajenje» in «Vojska in mir». Na romane se tudi ne bom oziral, ker izvaja Tolstoj, kakor sem že omenil, v njih svoje ideje le praktično.

Preidem torej k prvi točki.

I. Tolstoj zajema vso svojo filozofijo iz preučevanja raznih veroizpovedanj, posebno pa iz evangelij. Kako pride Tolstoj do proučevanja evangelij? Na to vprašanje nam odgovarja v knjigi «Moja spoved». Ta spis ne moremo imenovati roman, ampak on je res to, kar znači naslov, namreč spoved. V tej knjigi slika pisatelj svoje duševno življenje, ves obup in strah ki ga je pretrpel, predno je došel do spoznanja resnice.

Vsebina knjige je ta:

Tolstoj je živel do 50. leta kot pisatelj, romanopisec v Petrogradu. Imel je vsega dovolj, kar navadno dela človeka srečnega. Premoženje njegovo je obilno in vse ga spoštuje kot imenitnega pisatelja. Užival je vse, kar more podajati življenje imenitnemu, bogatemu in slavnemu možu. Vzlic temu se ne čuti srečnega. Nejasno mu je življenje človeško, človek sam, in boji se kakor vsak pred smrtjo. Oženil se je misleč, da v zakonu najde zadovoljnost in odgovor na vprašanje, čemu je na svetu. Zakonsko življenje mu ne more dati poveljnega odgovora, radi tega tudi ne mira in zadovoljstva. Baviti se začne z znanostmi in si v ta namen nakupi vsakovrstnih knjig. Vse preiskuje, dela duševno do 12 ur na dan, samo da zve po znanostih, kaj je človek na zemlji in kakšen smisel ima njega življenje. Z najimenitnejšimi učenjaki občuje ustmeno in pismeno, a nikjer ne more zvedeti resnice. Mine 5 let naporenega dela. Vedno ima pripravljen

samokres, da napravi konec za vselej vsemu obupu in strahu. Ko prečita vse najimenitnejše filozofe, kakor Nietzsche, Schopenhauer, Kant itd. pride do spoznanja, da so mnogo pametnega spisali a še več neumnostij in da so umrli, ne zvedevši kaj so bili na svetu in kaj je bil namen njih življenja. Naposled začne opazovati ljudi okoli sebe, radoveden, ali se zavedajo smotra življenja, mislijo li na smrt ali ne. To so bili ljudje njegovega stanu. Opazoval je, da se izogibljejo takih misli; razlagati si življenja ne morejo. Nekateri končujejo celo svoje življenje s samokresom, misleči, da življenje nima smisla. Druga vrsta izobražencev čuti neznosno breme življenja tembolj, in ravno radi tega, ker nič gotovega ne vedo niti o življenju, niti o človeku, ne o Bogu, ne o večnosti. Življenje se jim zdi tudi nesmisel, a vendar žive, toda leno brez veselja in energije. Tolstoj se je obrnil do ljudstva in skušal zvedeti, kako si neuko ljudstvo pomaga in razlaga življenje. Našel je, da milijoni in milijoni živijo in umirajo, trpe pomanjkanje, delajo težko a potrpežljivo, kakor da vedo, čemu živijo. Energija življenja vsem tem masam daje vera. Takoj mu je bilo zdaj jasno, kje mora iskati najboljšo in povoljno razlago za življenje.

Vera torej razjasnjuje vsem masam pomen življenja in daje življenju nekak smisel? A kaj naj veruje? Tolstoj je torej začel zahajati v cerkev, slušal je propovedi, občeval z največjimi ruskimi bogoslovci, prejemal zakramente ter iskal resnico. Sam pravi in toži v spovedi, da je le malo-kaj razumel in da ni mogel odpraviti obupa, ki kluje njegovo srce. Po cerkvah uče, — toliko je razumel, — da je življenje na zemlji zlo brez pomena in smisla in šele življenje onstran groba je pravo večno življenje. To je bistvo pravoslavne pa tudi katoliške vere in tej veri se zadostuje, ako se ravna vsak po cerkvenih zapovedih, to se pravi da se udeležuje zunanjega bogočastja, obredov itd. Vera je zaradi tega tako resnična, ker se njene skrivnosti ne morejo pojmovati.

Za sedanje življenje nimajo pametnejše razlage nego te, da je vsakega človeka dolžnost z bogočastjem se pripravljati za življenje, večno zveličanje na onem svetu. Duhovništvo vseh ver razlaga vedno le življenje v bodočnosti in se pri tem sklicuje na nadnaravna skrivnostna razodetja božja. Čimbolj je Tolstoj s cerkveniki občeval, tembolj je čutil, da se oddaljuje od resnice. Kje je resnica? Ali je ni mogoče doznati? Vera v trojico, Marijo, angelje, hudiča kot osebo, pekel, nebesa v zvezdah ni mogla Tolstega zadovoljiti, kakor večino izobražencev ne, kajti v njih ni našel razlago za sedanje življenje. Čas je mineval in Tolstoj se je bal, da postane blazen.

Proučeval je natančneje, stvarno vsa veroizpovedanja vsega človeštva, vglobil se je v ruski ortodoksizem, v katolicizem, mohamedanizem, budizem, v nauk Konfucija itd. iskal je succus vsega. Čutil je, da mora najti resnico in da se ji bliža. Spoznal je, da so možje kakor Budda, Lavtse, Konfucij,

Jezus Kristus le zaradi tega zadobili v zgodovini človeštva tak velikanski pomen, ker so pametno razlagali življenje človeško ter našli resnico. Le tista vera je pridobila največ privrženecv, koje ustanovnik je življenje človeško tako razlagal, da je zadobilo smisel in s tem trdno podlago.

V evangelijih je našel med raznimi smetmi — kakor sam reče — skoro pristni Kristusov nauk, in sicer najjasnejši in najpovoljniji odgovor na vprašanje, kakšen smisel ima človeško življenje in kako ga je umevati. Našel je tudi sredstva in pota, kako je človeku kot posamezniku in človeštvu v obče živeti, da umeva prav življenje in da živé vsi srečno.

Tolstega filozofija torej ni kaj novega, ampak star nauk, katerega so Budda, Lavtse, Konfucij, najbolje in najjasnejše pa Kristus že pred tisočimi leti oznanjevali človeštvu. Pozneje bomo slišali kdo je kriv, da so se take važne resnice izgubile in pozabile.

Nobenemu izmed nas in skoraj nobenemu izobražencu se še dozda ni zdelo vredno preučavati evangelije. Že naslov knjige same je napotil vsakega, da se ni hotel natančneje baviti ž njo, a vendar je v tej knjigi napisana največja dosežna modrost človeška. Kaj je zopet temu vzrok?

Izobraženi stanovi so že dolgo izgubili veselje pohajati v cerkev in se udeleževati današnjega bogočastja. Človeštvo izgublja vedno bolj zapanje do vere, kakor jo oznanujejo katekizmi in duhovniki po cerkvah; taka vera res očito peša. Čuditi se temu ni treba, ker je popolnoma naravno. Nobena vera, ki ne razlaga povoljno sedanjega življenja, ki se le ozira na življenje onstran groba, ki išče božanstvo izvan zemlje, v nebesih, izvan vsega, kar nas obdaja in živi, ne more imeti stalnosti. Kakor so se Grki in Rimljani naveličali Bogov in boginj, istotako se začnejo misleči ljudje dandanes naveličati škofov, župnikov, kaplanov itd. ki hočejo biti vse, božji namestniki, drugi ljudje pa naj ne bodo nihče.

No vzlic temu pa čuti vsak človek, čem višje je izobražen tem bolje, potrebo nekaj verovati, kar je istotako popolnoma naravno. Prava vera je res zveličavna za vse ljudi, za vsakega. Človek se je oklene z radostjo, z vsem svojim bitjem, ker je resnica, ki jo lahko vsak uvideva. Prava vera razlaga stvarno sedanje življenje kakor tudi preteklo in prihodnje. Te znake ima v istini Kristusov nauk, kakor ga je on učil. Kristus je povedal resnico in le spoznanje te resnice more človeštvo osrečevati. Kristus je popolnoma prav razlagal življenje. Na podlagi evangelij je Tolstoj tudi spisal knjigo »O življenju«, ki je njega največje delo.

II. Govoriti hočem o drugi točki:

Kako je živelo človeštvo dozda in kako še živi? Znan je izrek »Zgodovina človeška je zgodovina človeških zmot«.

Kako je živelo človeštvo v starem veku, to je, kako je pojmovalo življenje? Ljudje so se porajali, pili, jeli, oblačili, bogati vse bolje nego revni, ženili se, bistrili svoj um, pomnoževali svoj rod in umirali. Rod je

vstajal za rodom in vsak poznejši je nekaj pridobil od prejšnjega. Živeli so torej kakor mi dandanes, razloček med njimi in nami je zelo majhen. Tudi mi ne razumemo življenja drugače, ako tudi imamo visoko kulturo. A dandanes razumevajo sedanji rodovi kulturo starih narodov le zaradi tega tako težko, ker mislijo da so to bili drugi ljudje nego smo mi.

Istina pa je, da je človeštvo pred 2000 leti ravno tako mislilo in živelo, kakor mi dandanes. To je mnenje najbolj slovečih zgodovinarjev.

Takoj, ko se je človek zavedal, da živi, stavil si je prašanje, čemu sem na zemlji, v čem bistvu je moje življenje in kako to, da moram umreti. Strah ga je bilo pred smrtjo, kakor večinoma ljudi dandanes. Kot vzrok svojega bitja in življenja si je mislil višje bitje ali več višjih bitij, Boga ali več Bogov. Boga ali bogove si je mislilo človeštvo nekje v nebesih, na olimpu, izvan zemlje, izvan sebe. Tako so nastale vere. A te vere niso mogle razjasniti človeštvu življenja, in človeštvo si je ohranilo nejasno, nekako čudno, hudobno naziranje o življenju do današnjega dne. Človeštvo se vzlic vsem veram ni moglo pospeti nad živalsko existenco. Zaradi tega take vere, kakor grška, rimska itd.; tudi naša katoliška, protestantska, pravoslavna niso imele stalnosti, oziroma je ne bodo imele. Človeštvo ni umelo živeti, ni razumelo življenja in se vsled tega ni povzdignilo mnogo nad živalsko stališče. Neprestane vojske, umori, poboji, robstvo, to je, vsa beda človeška je imela in še ima v tem svoj pravi vzrok.

Nastopil je Jezus Kristus, pred njim že Janez krstnik, drugod Budda in drugi ter so začeli učiti človeštvo. A to je bil le glas vpijočega v puščavi. Človeštvo jih ni razumelo, staro naziranje življenja je bilo prevkoreninjeno, človeštvo je živelo naprej po starem.

Nastale so razne cerkve, organizirale so se države a beda človeštva je bila v srednjem veku še večja. Človek je bil v prvi vrsti vedno le žival, ki je skušal zadostovati kolikor mogoče potrebam svoje telesne živalske osebnosti, če ne drugače, s silo na stroške drugih. Narod je moril narod, brat brata, tako nas uči zgodovina.

Cerkve so širile z ognjem in mečem svojo takozvano krščansko vero novim narodom, Germanom in Slovanom. Kdor se ni udal in ni pokoril sili, bolje za njega, da ne bistvuje. Koliko zdravih in krepkih narodov so iztrebili v imenu dobrega!

Katoliška cerkev, ki pravi kakor druge, da je edino zveličavna, da ohrani le ona čist, pristni Kristusov nauk, je dospela do vrhunca mogočnosti, a človeštvo je stokalo pod neznosnim jarmom suženstva in bede, a nikjer ni bilo rešitve.

Kristus je svet odrešil, ni mogoče njegovega dela nadaljevati, vse je storjeno, zemlja je solzna dolina, človek ne more biti na njej srečen, tam na onem svetu, v svetu nebeških zvezd, tam se prične novo življenje, tam

bomo večno zveličani ali pa na večno prokleti, tam bodo zveličani gledali Boga od obličja do obličja, tako so učile cerkve in še učijo.

Pri tem pa pozabljajo na dejstvo, da zanikujejo večno življenje, če rečejo, na onem svetu se začneta novo življenje. Kar neha pa zopet začneta, ali pa že samo začneta, ni večno.

V novem veku ne razumeva človeštvo življenje nič bolje. Robstvo, suženstvo, beda se nam odkrije na eni strani, razkošnost, izobilje, a tudi beda na drugi strani.

Priveligirani stanovi žive v bogastvu in vladajo nad ljudstvom. Vedne vojske motijo človeštvo v napreduku. V najnovejšem času se je še le komaj človek malo oddehnil. Znanosti, kakor astronomija, fizika, zdravoslovje, dušeslovje, matematika itd. stopijo skoraj na vrhunec popolnosti. Vsakovrstne iznajdbe olajšujejo življenje. A človeštvo vendar napreduje počasi. Napredek človeštva pa ne določujejo znanosti in iznajdbe, one so le sredstva. Pravi napredek bistvuje edino le v pravem naziranju ali shvatanju življenja. Kolikor bolj razumeva človeštvo svoje življenje, tem večji je napredek. Človek mora postati človek, mora se na novo roditi, kakor je rekel Kristus, in povspel se bode iz živalskega na človeško stališče. Vsa današnja kultura je le sredstvo v ta namen. Čim večje je trpljenje človeštva, tem preje dospe do edino pravega shvatanja življenja. Glavna misel II. točke je torej: Človeštvo še dozdej ne razumeva življenja, nahaja se večinoma še vedno na stališču živalskega bistvovanja.

III. Kako naj shvata človeško življenje v krščanskem smislu.

1.) Kako razlaga Tolstoj Kristusov nauk, oziroma, kako razume evangelije? Po knjigah «Evangelij», «Krščanski nauk», «O Bogu in krščanstvu».

Vera naj bo popolnoma povoljna razlaga človeškega življenja, kolikor je mogoče človeku v tem zvedeti. Kristus je učil človeštvo umevati življenje, podal je istino in tudi navodila, kako je ljudem po njegovi razlagi življenja živeti.

Njegov nauk je res svet odrešil, oziroma ga šele bode. Povzdigniti je hotel človeštvo s svojo razlago o umevanju življenja iz živalskega na v istini človeško stališče. Kdo pa ve bistvo njegovega nauka? Malokdo razume te resnice, ako tudi so jako enostavne. Ker je njegov nauk večinoma neznan, se tudi nihče ne more ravnati po njem. Tolstoj pravi:

«Ako je bil Kristus Bog, ki je prišel na zemljo oznanjevat resnico, potem je pač gotovo, da je svoj nauk tako razlagal, da ga je vsakdo lahko umel. Nauk iz ust Boga samega se tudi ne more umevati na več načinov, on dopušča le eno razlago. A vendar razumejo katoliki Kristusov nauk drugače, nego pravoslavni, ti zopet drugače nego protestantje itd. Kam so zabredle cerkve s svojim krščanstvom?»

Če Kristus ni mogel svoje ideje tako jasno razodeti, da bi dopuščale samo eno in isto razlago in umevanje za vse, potem on ni mogel biti Bog. Ako pa so te resnice take, da jih Bog sam ni mogel človeštvu jasno razodeti in jih človeštvo torej ne more umeti, potem jih tudi cerkve ne morejo razlagati.

Ako je Kristus bil samo velik človek, potem njegov nauk tudi ne more povzročevati raznih sekt, ker se nauk velikega človeka le more razumeti na en način, a ne na več načinov. To kar slaven človek neumljivega, nejasnega pove, tudi ni na njegovem nauku imenitno, velikansko, ampak le ista resnica in ideja je posebno imenitna, fenomenalna, veličastna, katera je vsakemu jasna, lahko umljiva in dopadljiva.

Kristus pa je svoje ideje podajal neukemu ljudstvu v podobah, prilikah in razpravah jasno, lahko umljivo.»

Jako lepo nam kaže Tolstoj, kako razumeva evangelije ali Kristusov nauk v svoji knjigi «Evangelij». Skoraj dobesedno navaja evangeliste, posebno Matevža, Luko in Janeza. Knjiga je razdeljena v uvod, v razlago očenaša, in 12 odstavkov. Na vsak odstavek se naslanjajo dokazi iz evangelij po evangelistih. Najbolje je, da se vsak sam seznanj s to knjigo. Povem le sledeče teze:

Kristusov nauk je umevanje življenja.

1. Zunanjega Boga, stvarnika nebes in zemlje, božjega bitja izvan nas, izvan zemlje nihče ne pozna, niti ne more poznati. Zaradi tega zunanje bogočastje našemu življenju ne more dati pomena.

2. Človek je sin večnega pravzroka, prazivora, sin tega očeta ne po mesu, truplu, ampak po duhu. Življenje vsega človeštva je ednota in izhaja ali ima svoj končni vzrok v večnem božjem prazvoru, ter je zaradi tega večno, kakor materija in sveto.

3. Življenje duha oživlja človeštvo in ta materijelni duh je sin človekov, o katerem govori Kristus.

4. Božje kraljestvo, večno življenje je torej v duši človeški.

5. Vsak človek si je v svesti, da živi le po duhu ali razumni zavesti, da je v njem sloboden, neodvisen duh, ne oziraje se na dejstvo, da izhaja vsak človek kot zakonu organizma podvržena materija od ravno takega očeta in matere.

6. Ta razumna zavest, duh v človeštvu izvira iz neskončnosti in je pravzrok, prazvor vsega, to, kar navadno imenujemo Bog.

7. Bog je vedno le v sedanosti, ter zato večni; on pa ne more biti osebnost, ker bi bila to omejitev njegovega bitja.

8. Mi ga poznamo le v nas samih, on je edino kar res poznamo, a njega bistvo ne moremo povedati, ker nam ravno on vse razjasnjuje. On nam vse razodene, zato se ne da z ničemer razjasnjevati.

9. Ta duh ravno je izvor in vzrok našegaž ivljenja in v njem moramo živeti. Življenje v njem je pravo življenje.

10. Vsakega dolžnost je, da v duhu spozna svoje življenje, ne v mesu, v minljivem truplu.

11. Kdor to stori, zadobi večno življenje. Vsak človek je torej sin očeta življenja, sin božji, ako ne živi svojemu truplu.

12. Kdor živi le svojemu minljivemu truplu nima življenja, se ga ne zaveda, ter se nahaja na živalskem stališču. Ljudem se je odločiti za smrt ali življenje.

13. Ljudje verujejo na mesno življenje, na življenje svojih živalskih osebnosti, ki je le navidezna, neistinita.

14. Ljudje se pa motijo, če jim je življenje le eksistenca njih živalskih osebnostij. Ta je le navidezna (Täuschung), saj se vedno spreminja ter pri vsakem gine.

15. Pravo, večno življenje je življenje skupnosti, vsega človeštva, kajti življenje je ednota.

16. Praizvor življenja, isti duh oče, ki ga imenujemo Bog, je vedno v človeštvu ter ga ravno oživlja; saj se vendar ljudje življenja ne zavedajo z mesom. Vsak naj služi Bogu s tem, da se čuti in spoznava kot del enote življenja, kot del Boga. Ne smatraj kot življenje svojo živalsko eksistenco v času in prostoru; ne delaj zase, za osebni blagor, če hočeš biti deležen pravega večnega življenja!

17. Vsak naj dela vedno za vse, vsi za enega! To je božja volja. Za pravo večno življenje ne zadostuje, ter je celo škodljivo, zadostovati le svoji osebi, kajti začasno mesno eksistiranje je le hrana pravega življenja, le tvarina, material razumnega življenja v duhu, ki bistvuje vedno le v sedanjosti.

18. Pravo življenje je izvan časa, vedno le v sedanjosti in zaradi tega večno. Ljudje se udajo prevari (Täuschung), in ker mislijo da se ravna življenje po času, ne pridejo do spoznanja pravega življenja, ki je vedno le v sedanjosti, zdaj. Ne udajte se tej znoti, kajti eksistenca posamega bitja je le navidezna!

19. Zatorej je pravo življenje tudi izvan osebe in v prostoru, ono je obče življenje, ki je skupno vsemu človeštvu.

20. Kdor živi sedanjosti, duhu, ter v skupnem življenju vsega človeštva, ta je tudi vedno združen z očetom, s praizvorom življenja, z Bogom. On se ne boji, če mine njega živalska osebna eksistenca v času in prostoru, za njega ni smrti.

21. Vsako zunanje bogočastje je brez pomena, vse je v človeku samem. Zunanje bogočastje, obredi itd. je nasprotno umevanju življenja, ki zahteva le, da teži človek po občem blagru.

22. Kristus je rekel: Življenje je ljubezen, ljubezen do Boga v nas in do bližnjega, ker je v njem ravno isti Bog, v dosego občega blagra.

23. Vse zlo se na svetu dogaja le zato, ker človeštvo misli, da je življenje le zadostovanje potrebam posamne živalske človeške osebnosti, ker ne vedo, da je razumna zavest v njih pravo življenje.

Vse te ideje se nahajajo v istini v evangelijih. Kristus je učil neuko ljudstvo v krasnih prilikah. Vse so človeku jasne in lahko umljive, ako tako razumeva njegov nauk. Kdor pa Kristusov nauk tako razume, kakor ga razlagajo cerkve, ne more razumeti prilik Kristusovih.

Omeniti hočem le eno priliko, ki jo je pravil ljudstvu. Govoril je blizu tako:

«Učim vas življenje v duhu. Božje kraljestvo, o katerem pravim, se ne vidi, ni od zunanjega sveta, ampak je v vaši duši. Duh oče nam je vsem skupen, a zato moramo živeti vedno le življenje v duhu. Vi nočete umeti, da je zavest duha, ki v vas živi, vaše pravo življenje, še celo zadržati hočete to življenje v vas, mrtvi hočete biti, ker mislite le na življenje vašega mesa. Kdor tega noče umeti, ne pride v božje kraljestvo in ne zadobi nikdar pravega življenja. Kdor hoče biti tega deležen, ne sme težiti le po lastnem blagru, ne sme živeti za svoje truplo, ker s tem služi hudiču, to je mesnemu življenju. Za vse čase je izgubil s tem pravo življenje. Pravo življenje je vedno le v sedanjosti, ter bistvuje v izpolnjevanju volje duha očeta, ki je v vsakem človeku. Njegova volja je obči blagor. Poslušajte priliko da vidite, kako vi delate:

Kralj je napravil gostijo. Poslal je svoje hlapce poklicat povabljeni na kosilo, pa niso hoteli priti. Spet pošlje drugih hlapcev rekoč: Povejte povabljenim naj pridejo, kosilo je že pripravljeno. A niso marali priti in šli so, eden na svojo pristavo, eden na kupčijo itd. In došli so hlapci nazaj ter rekli kralju, da nihče noče priti. Kralj zapove nato hlapcem, naj gredo na razpotja in naj povabijo, kateregakoli najdejo. In prišli so berači in razni drugi revni ljudje. Tisti pa, ki niso hoteli priti, se niso udeležili kosila.

Kosilo je božje kraljestvo, ki ni v času, ne v prostoru, ampak v vas, vedno le v sedanjosti, ter bistvuje v izpolnjevanju volje duha življenja v blagor vsega človeštva. Povabljeni so vsi ljudje. Pridejo pa samo tisti, ki nimajo skrbi za mesno življenje. Bogatini in mogočnejši in drugi se udajo preveč življenju svoje živalske osebnosti, življenju mesa ter zamudijo s tem pravo življenje, imeti jih moramo za mrtve, kajti pravo življenje je le v sedanjosti. Vi mislite, da ste popolnoma osamljena bitja, vsak s svojim posebnim življenjem. Posamezna eksistenca človeška je navidezna, ter le sredstvo in vidno znamenje ali oblika pravega življenja. Kdor se torej prebudi k temu življenju ta živi večno ter se ne boji smrti, ki je

tudi le navidezna. Duh, ki oživlja človeštvo je neminljiv in vedno sedaj. Kdor spozna v tem duhu svoje življenje, ne bo umrl.»

Tako je Kristus učil ter se trudil, a Židovi ga niso razumeli niti hoteli razumeti. Razlogi so jasni, zakaj ne.

Kristus vpraša tudi svoje učence, kako razumejo njegov nauk. Edini Peter je rekel: «Vsak človek je po duhu sin božji, Bog je pa duh življenja v človeštvu in prazvor vsega; zaradi tega si ti sin božji». Kristus mu radosten reče: «Prav si me razumel Simeon, zato tudi tebi predam ključ nebeškega kraljestva, to so moje ideje o umevanju življenja».

Kristus je za svoje ideje storil začasno, prisilno smrt. Omeniti moram tu knjigo «Krščanski nauk», v kateri Tolstoj na znanstveni, filozofični podlagi razvija teorijo Kristusovih idej. Po bistvu so sevede misli, ki jih razvija Tolstoj v tej knjigi, popolnoma enake idejam o umevanju življenja po Kristusu.

Človek se rodi po mesu (t. j. zakonom živalskega organizma podvržena materija) od mesnega očeta in matere, po duhu pa šele mnogo pozneje, in sicer šele takrat, kadar se vzbudi v njem težnja po občni dobrobiti. V tem ravno mora vsak spoznati pravo življenje, kajti s tem se je v človeku rodil duh, katerega začetek in konec človek ne vidi, ker je vedno. To je prazvor življenja, Bog sam. Kdor spozna v tem duhu svoje življenje, se ga bo tesno oklenil tako, kakor je Kristus rekel: «Jaz sem v očetu in oče je v meni». Tak človek živi večno, ker se ravno udeležuje večnega življenja v sedanosti in ker se to življenje ne da meriti s prostorom in časom.

Vseh misli, kakor iste o grehah, skušnjavah nočem tu podajati, da se stvar ne vleče preveč na dolgo.

2. Tolstega filozofija o življenju na podlagi Kristusovega nauka.

Po knjigi «O življenju».

Ta knjiga je gotovo Tolstega najiminitnejše delo.

Obširna je; in vsak stavek velikega pomena. V njej se vzpne Tolstoj na popolnoma znanstveno filozofično stališče, ker jemlje ozir na vsa dela na tem polju.

Svojih misli nikomur ne vsiljuje, vsakemu je slobodno imeti ideje njegove za laž ali resnico. Kdor pa pazljivo čita knjigo, ne more odrekati idejam resnice. Seveda mi je nemogoče na tem tesnem prostoru, podati tudi le majhen del tega, kar je imenitnega. Vse je tako važno in potrebno, da se ne da ničesar izpuščati.

Navesti hočem le nekaj misli, ki naj pojasnjujejo natančneje Kristusov nauk.

Torej:

Navadno živi vsak človek le za lastni blagor. Če človek ne čuti v sebi želje za lastno dobroto, se tudi ne zave, da živi. Živeti ne pomeni za človeka nič drugega, nego težiti po blagru za sebe in ga doseči. Zaradi

tega zaznava v prvi vrsti le svoje življenje, življenje drugih se mu ne zdi življenje. Kmalu pa čuti, da za svojo osebnost ne more doseči blagra, ker drugi ravnotako težijo po tem nemogočem smotru, in ker iz tega sledi le boj in beda. Vrhutega se še zave, da njegova osebnost vedno bolj in bolj gine, umira. Človeku se mora dozdevati, da je njegovo življenje neumnost, da nima zmisla in to zaradi tega, ker za lastno osebo ne more doseči, česar počeli.

Največji učitelji človeštva so že zdavna razodeli človeštvu, da življenje posameznika ni pravo življenje, ter da se mora življenje smatrati kot skupnost, enota, ki je le v sedanjosti. S tem zadobi tudi življenje posameznika pomen in nasprotje v osebnem življenju mine.

Človeško življenje torej ni eksistenca posameznika od rojstva do smrti, kakor to uče učenjaki in teologi.

Učenjaki umevajo življenje človeško kot vidna znamenja človeške živalske eksistence v času in prostoru ter podajajo človeštvu na podlagi tega misli o smotru življenja. Po smrti, uče, nima življenja. To ne more nikogar zadovoljiti.

Teologi uče istotako, da je človeško življenje umeti kot življenje posameznika, ki pa nima pomena in je tu na zemlji bedno. Na vprašanje, «čemu je to bedno življenje» odgovarjajo:

Življenje na zemlji je bedno in bo vedno tako.

Blagor življenja ni na tem svetu, ampak v bodočnosti, za grobom se prične večno življenje.

Življenje je zlo in sicer je vzrok v preteklosti. Bog je človeka vstvaril za trpljenje, da doseže onkraj groba večno zveličanje. Stori, kakor ti ukažemo, izpolni cerkvene zapovedi, udeležuj se marljivo našega bogočastja in mir boš zadobil! Človek začenja dvomiti in se čuti nesrečnega, ako premišljuje, da je njegovo bivanje na zemlji brez pomena.

To ste krivi veri učenjakov in teologov. Premišljujočega človeka ne more zadovoljiti niti razlaga učenjakov niti veroučiteljev. On pa le živi. Hrepenenje po osebnem blagru nima zmisla, ako je v njem tako nasprotje. To reče človeku razum, največja njegova sposobnost. Vsak vidi v čem se človek moti.

Lahko se je človeku zavedati, da njegova osebna eksistenca od rojstva sem ni njegovo življenje, tudi ni nikdar bilo, kar se popolnoma strinja celo z nauki prirodopisja. Življenje njegovo se je šele začelo, ko se je v njem zbudila razumna zavest. Tedaj se je šele v drugič porodil, ne po živalski osebnosti, ampak po duhu, duševno. Vzбудilo se je v njem novo življenje, ki se ne ujema s telesnim rojstvom, niti se ne da meriti s časom in prostorom. V njem se je zbudila razumna zavest, večni, vedni zakon vsega, ki je vedno. A človek, po zmotah čisto neumen, noče verjeti, da bi bilo to novo življenje v njem pravo življenje. In vendar je tako.

Človek je del sveta in razuma; zavest ki se v njem prebudi, je večni zakon, pravzrok vsega.

Torej, kaj je ta razumna zavest, ki se v človeku prebudi? Po Kristusu je imaterijelni duh večni zakon, začetek vsega, vse je v njem ter vse od njega zaraditega ta večni zakon, razumno zavest v človeku ne moremo z ničemer pojasnjevati. Saj je tudi ni treba razlagati, saj je ona, ta večni zakon, edino kar res poznamo in ki ravno vse pojasnjuje. Ona je isti zakon, po katerem mora človeštvo živeti, kajti po njem ravno se vrši življenje. Po ravno tem zakonu se žival hrani in pomnožuje, ne da se tega zave kakor človek, rastlina rase in cvete, materija spreminja in nebesna telesa vrše svoje gibanje po tem zakonu. Vse prikazni na svetu se vrše po tem zakonu, ki ga spoznamo v sebi kot zakon našega življenja. Razložek je le ta, da spoznamo kot najvišja bitja ta zakon v nas samih, ter da ga moramo mi sami zvrševati; v zunanjih prikaznih se pa vrši sam ob sebi. Vse se torej pokoreva temu zakonu, tudi naše živalsko telo. V tem se pa vrši sam ob sebi, kakor v drevesu, v živali, v materiji, v nebesnih telesih, ne da bi se zavedali tega posebej. Pa ravno to smatrajo po krivem ljudje za svoje življenje. Od nas kot navidezno osamljena bitja pa zahteva ta večni zakon (razumna zavest), da mu podrejamo našo živalsko osebnost.

V izpolnjevanju tega zakona, v podrejevanju naše živalske osebnosti zakonu razumne zavesti v dosego obče dobrobiti bistvuje naše pravo življenje. Če tega nočemo umeti, če smatramo blagor in eksistenco naše živalske osebnosti za naše življenje, izgubimo življenje ter nismo mnogo boljši od živali. Vidna eksistenca naša se vrši neodvisno od nas in ni naše pravo življenje.

Človek pozna sebe kot nekaj trojnega.

1. Kot razumno, živali podrejajoče bitje.
2. Kot žival, ki se pokorava razumni zavesti.
3. Kot materijo, s svojimi fizičnimi zakoni, ki se pa ravna po zakoni organizma.

Zaraditega vidi človek vse stvari na svetu v tej trojni perspektivi. On razločuje 1. razumna bitja, 2. organizme, 3. materijo.

Živalsko telo in materija, ki sta v tesni zvezi s človeškim življenjem, bistvujeta samo ob sebi, torej ne more biti njega pravo življenje, če se udeležuje le eksistence živalskega svojega telesa in materije. V pravem življenju človeškem ste omenjeni eksistenci le materijal, orodje, ne pa delo samo; pravo življenje je le podrejevanje živalske osebnosti človeške, zakonu razumne zavesti v dosego občnega blagra. To življenje se ne da meriti niti s prostorom niti s časom, nahaja se izven časa in prostora ter se torej po času in prostoru ne da določevati. Določevati se da le po velikosti podrejevanja živalske osebnosti, pod razumno zavest v dosego občnega blagra.

Tako je Kristus umeval življenje in zaraditega rekel: Kdor se prebudi k pravemu uživiljenju, živi večno, za njega ni smrti. Življenje je luč sveta, začetek vsega, ne začne nikdar in nikdať ne neha, ampak le bistvuje, je.

Osebnost v prostoru bodi za razumnega človeka le pogoj življenja, to kar je dihanje za njegovo živalsko osebnost.

V krivem naziranju življenja je torej vzrok bede posameznika, kakor vsega človeštva.

Osamljena eksistenca je le navidezna.

Kaj naj spaja človeštvo? Tolstoj odgovarja kratko «Ljubezen».

Seveda definira ta pojem. On pravi:

Kar ljudje navadno imenujejo ljubezen, je le protegiranje posebnih pogojev v lastni blagor svoje osebnosti. Kdor življenja ne umeva, reče sicer, da ljubi svojo ženo, deco, prijatelje, a ne reče s tem drugega, nego da navzočnost svoje žene, dece in prijateljev poveča blagor njegovega osebnega življenja. Prava ljubezen je le mogoča, če se človek odpove blagru svoje osebnosti.

Bistvuje torej v tem, da imamo rajši druge, nego svojo živalsko osebnost. Le kdor ljubi tako, bo ljubil resnično svojega očeta, sina, ženo itd. Prava ljubezen, težnja po občem blagru je isto kar življenje. Le tisti živi, ki ljubi. Ljubiti moramo torej vedno, in nikdar občutiti sovraštva, anti-patije ali sorodnih občutov. Ljubezen ni simpatija do tega, kar povekša začasno blagor človeške osebnosti, ampak najvažnejši pojav življenja.

Ljudje, ki življenja nočejo umeti, rečejo: To je sama neumnost, nesmisel, sentimentalnost, ne morejo pa pojmovati jasne resnice. Še nekaj pozabljajo. Eksistenca živalske osebnosti vsakega človeka je enako bedna, če se sme tako reči. Vodna gladina je v jezeru povsod v isti višini. Ravnotako, kakor je nemogoče dvigniti vodo na različnih krajih više, ravnotako brezuspešno delo je trud posameznika, pomnoževati le lastni blagor, le dobrobit svoje osebnosti. To je mogoče le vsem. Kdor se torej trudi le za lastni blagor, zapravlja svojo eksistenco.

Strah pred smrtjo je le zavest, da nismo umevali življenja.

Vsi učitelji človeštva so učili: Smrti ni. «Kdor veruje mojim besedam bo živel na veke», so besede Kristusove.

Življenje se posamezniku razodeva v prostoru in času. Pravo življenje čegar se zavedam, se mi mora zdeti izvan časa in prostora. Zavedanje življenja ni navidezno, kakor življenje samo ob sebi ne. A vse je dovzetno (Täuschung) navidezno, kar je v prostoru in času. Smrti torej ni; gine le osebnost in ta je navidezna; zaraditega je tudi smrt navidezna (Täuschung).

Strah pred smrtjo nas obhaja takrat, kadar se zavedamo življenja, ki bi ga morali imeti, pa ga nimamo. Strah pred smrtjo ni strah pred smrtjo, ampak pred krivim življenjem. Misel na telesno smrt odkrije vsa-

komur potrebo pravega življenja, katerega ni imel. Le ljudje, ki življenja ne umejo, ne mislijo radi na konec.

Kakor hitro se spominjajo smrti, morajo tudi priznati, da ne živijo prav, da ne umevajo življenja, da torej v istini niso niti živel. To jih obdaja s strahom in grozo.

Smrt je le nekaj navideznega, ne istinitega, kakor vse, kar opazujemo v prostoru in času. Obstoja faktično le za iste, ki so kot živi že bili mrtvi. Le isti človek razume, da ne more umreti, ki uvideva da po duhu, po večnem zakonu, praizvoru vsega ni bil nikdar rojen, ni bistvoval ampak da je.

Smrt bistvuje le za tiste, ki si mislijo vidno življenje osebnosti, to je znamenje življenja v prostoru in času za pravo življenje. Že kdor priznava, da je življenje po večnem zakonu, Bogu, vedno le v sedanjosti, ve, da je tudi smrt le navidezna.

Jako zanimiva je Tolstega teorija o telesnih in duševnih bolečinah ter o trpljenju v občē.

Telesne bolečine so varuh človeške živalske osebnosti in glavno sredstvo za nadaljevanje in ohranjevanje živalske svoje eksistence. Če bi tega ne bilo, bi se otroci za kratek čas razmesarili in opekli. Duševno trpljenje je istotako regulator in varuh za pravo človeško življenje in zelo potrebno, da, neobhodno potrebno. Ravno trpljenje, ki izvira le iz pomote o naziranju življenja, bo dovedlo človeštvo na pot pravega življenja, ki nič drugega ni nego blagor za vse človeštvo. Trpljenje in smrt so samo prestopki zoper večni zakon življenja. Kdor živi po zakonu in v umevanju pravega življenja, ne pozna smrti niti trpljenja.

Tako je Kristus svetu razlagal pred 1900 leti umevanje življenja namesto zunanega bogočastja in Tolstoj nadaljuje njegovo delo.

Umevno je, da so jesti, piti, oblačiti le funkcije osebne eksistence človeške, torej za pravo življenje nizka opravila. Podati hočem še pet zapovedi, katere je učil Kristus na gori.

1. Ne imejte do nikogar jeze ali sovraštva.
2. Ne smatraj ženo le za sredstvo, s katerim zadovoljiš svoji pohotnosti! Vsak imej svojo ženo, in vsaka žena svojega moža.
3. Ne živite prihodnosti! Ne upaj na bodoči blagor za svojo osebnost, saj veš, da tega še v sedanjosti doseči ne moreš! Blagor je le v skupnosti a ta v sedanjosti. Zaraditega ne obetaj in ne prisegaj ničesar, ampak delaj za občī blagor v sedanjosti! Kdor živi v prihodnosti, zamudi sedanjost, življenje in vse.

4. Ne zoperstavlajte se zlu! Ako se ti godi krivica stokrat, tisočkrat, odpusti stotisočkrat! Ne sodite, da ne boste sojeni! Zlo ne odpravite z zlim, ampak le z dobrim. Ne obsojajte, ampak dajte le lep vzgled! Ljudje,

ki vas uče s silo kaznovati, kakor z ječo, umorom itd. ne morejo biti vaši učitelji, ker so slepi in ne umevajo življenja. Zaraditega ne hodi nikdar tožit in izogibaj se pravl!

5. Ne delaj razločka med tujcem in domačinom! Izogibajte se vojsk in bojev! Kdor vas to uči ni človek in ne umeva življenja. Življenje je v skupnosti.

Pravilnost teh pet zapovedi se podaja sama ob sebi iz umevanja življenja.

Iz navedenega je lahko umeti Tolstega misli o Bogu, ki jih je napisal v razpravi «Moje misli o Bogu». Krasno jih je brati. Navedem tu le nekaj:

Bog je Tolstoju isto, po čemur teži in to hrepenenje po Bogu je njegovo življenje. Bog je neskončnost, ki se v človeku razodeva kot v prostoru in času. Človek, ki umeva življenje, ne smatra za svoj pravi pravcati jaz svojega osamljenega bitja, ampak Boga, ki ga oživlja. Kaj sledi iz tega? Tak človek ne zahteva za svojo posamezno bitje navideznega blagra, ampak teži kakor Bog, ki je v njem, po blagru za vse, kar bistvuje.

Svet ni tak, kakor se nam dozdeva, le to, kar v nas spoznava svet je nekaj stalnega, nespremenljivega. To spoznavajoče nekaj v meni in vseh je enota, nekaj enakega. To je Bog in isti omejen del Boga, ki tvarka naš pravi jaz.

In kako srečen je Tolstoj!

IV. Prehajam k četrti točki.

Kakšna naprotja so med današnjo kulturo in pravim krščanstvom? (Po knjigah «Božje kraljestvo je v vas» in «Moderno robstvo»).

Tolstoj ne zametava kulturnih pridobitev, a te so mu samo sredstvo za občni blagor.

Kdor pa pozna in ve, kako shvata Tolstoj življenje, komur je zdaj jasno umevanje življenja, si lahko misli da je v današnji kulturi marsikaj gnilega. Namišljene deželne in državne meje, vlade s silo v vojaštvu, cerkve, s škofi in duhovniki se ne ujemajo s pravim naziranjem življenja. To posebno izraža Tolstoj v svoji knjigi «Božje kraljestvo je v vas». Knjiga je res genijalna po vsebini in obliki.

Cerkve s svojo organizacijo in vojaštvo so Tolstoju trn v peti; oboje smatra za največje zlo.

Kakor Kristus, tudi on trdi, da cerkve s svojimi pravoverniki, farizeji, odvrčajo ljudi od pravega življenja, ker so sami slepi in nevedni. Vsak, ki se udeležuje zunanjega bogočastja, zakramentov, spovedi itd. se smatra pravičnim ter živi kakor sme, v zmoti in svoji posamezni osebnosti. Kakor Kristus, primerja tudi Tolstoj današnje farizeje volkovom v ovčji obleki, ki uče zmoto v imenu resnice, zlo v imenu dobrega ter se vedejo kakor kričeči otroci na

cesti, če jih nihče neče poslušati. Pritožujejo se, da vera peša. «Od njih je vse zlo na svetu» so besede Kristusove.

Vojaštvo in stalne armade imenuje Tolstoj zdijvane, posiljene tolovajske druhal, katerih se vlade poslužujejo, da tlačijo ljudstvo in ga motijo v mirnem, srečnem življenju. Predno ne začne človeštvo ignorirati vojaštva in cerkve, ne pride do pravega življenja v smislu umevanja življenja na našem malem planetu.

V svojem spisu «Moderno robstvo» rešuje Tolstoj socialne probleme delavskega vprašanja na podlagi svojega naziranja o pravem življenju. Dokazuje znane resnice, da je bogastvo vzrok revščini in da je dandanes namesto osebnega robstva nastopilo robstvo kapitala. Vzrok temu je krivo umevanje življenja zlasti privilegiranih stanov, ki naj druge vodijo in učijo, kriv je temu izvorni greh življenja mesa, življenje svoji živalski eksistenci. Tolstoj tudi ne zanika potrebo izobrazbe, ampak dokazuje, da je le potom prave izobrazbe človeštvo dovesti na človeško stališče življenja. Davki so mu nepotrebni, vsak bo dal za občni blagor več ko zdaj in davkarji ni treba. Nepotrebne so mu sodnije, kakor Kristusu. Nobeden človek nima pravice obsojati drugega, ampak le dolžnost odpuščati in ljubiti, druge poboljšati pa morejo le z vzgledom in zatajevanjem svoje živalske osebnosti, to je z občno ljubeznijo. Zlo še ni in ne bo odpravilo nikdar zla iz sveta. On dokazuje logično na podlagi umevanja življenja, da so hudodelci, kakor vse zlo in trpljenje le posledica neumevanja življenja ter da so države s svojimi upravami in neumnimi zakoni krive, da ljudje grešijo in da bodo torej vedno grešili, dokler se ne odpravijo postave, kaznilnice, vojaštvo, policija itd. in dokler bodo morali delavski stanovi delati za polovico toliko parazitov, ki so pravzaprav mrtveci. Zlo bo vedno večje, a rešitev tem bližje. Vsi naj delajo za enega, eden za vse. Paraziti-nepotrebni so mu duhovniki, vojaki, uradniki v uradih, katerih ni treba, policaji, orožniki, vsi taki ki vzdržujejo zmoto in onemogočijo občni blagor. Kot sredstvo, kako se jih znebiti, nasvetuje nepripoznanje, pasivnost, nikdar sile. Zlu se ne smemo upreti, ampak zatreči ga je le mogoče z dobrim.

Lahko je misliti, kako ogorčenje vzbuja njegova filozofija pri zadetih stanovih, zaraditega je predsednik sinode Pobedonoscev Tolstega tudi ekscomuniciral. Tolstoj se seve, ne zmeni zato.

V. Kritikov ima Tolstoj dovolj. Ta ali oni doktor dobi ta ali oni spis Tolstega v roke, n. pr. «Božje kraljestvo je vas», prebere samo ta spis in napiše kritiko o Tolstoj. Kdor hoče Tolstega kritikovati, mora vse brati po vrsti, kar je napisal, ne pa začenjati čitati njegove kulturne razprave, predno se ni seznanil z njega filozofičnimi spisi. Isto velja o romanih. Tako sem čital v «Slov. Narodu», da Tolstoj taji neumrljivost in da ga zaraditega pravoslavna cerkev preganja. Kdor je pazno poslušal,

spozna neumnost. «Jug», «najnovejša revija» ima v I. številki razpravo «Tolstega najnovejši roman».

S tem meni dotičnik, kakor sam pravi «Robstvo sedanjega časa» ter se pritožuje, da se ta roman čita kakor kaka «pridiga». A to ni roman. Tolstoj je podal svetu razpravo o rešitvi socialnega problema delavskega stanu, kakor že kaže naslov. V Jugu pa blebeče nekdo, da se mu to ne zdi roman, torej ni nič vredno. Ravnotako bi lahko rekel dotičnik, da so spisi Marxa za nič, ker se ne berejo kakor roman. Po vsebini dotičnik knjige «Moderno robstvo» itak ni razumel, ker je morda to edino, kar je bral od Tolstoja.

Cerkveniki očitajo Tolstoju, da je brezverec, državniki pa, da je anarhist. Obsojajo ga s svojega dozdevnega a ne iz človeškega stališča. On pa le odgovarja: «Ste li slepi, da ne vidite kako se v človeštvu dani, sin človeški pride skoro. Poglejte, kako lepo se organizujejo stanovi v občni blagor, ker vedno bolj uvidevajo in umevajo življenje. Organizacija je posledica boljega umevanja življenja. Eksistenca posameznika ni življenje, za njega samega je blagor nemogoč.»

VI. Tolstega misli o šolstvu.

Lahko je umeti, da lažejo tisti, ki podtikajo Tolstoju, da je šolstvu in izobrazbi nasproten. To se že ne strinja z njegovim naukom in dejstvo je, da nihče tako ne zahteva pametnega pouka kakor ravno Tolstoj. Življenje duha ne življenje mesa, je njegova parola.

Birokratizem v šolstvu, način poučevanja v veronauku so mu seveda veliko zlo. Sloboda učitelju, učencem in v poučevanju je njegova glavna zahteva. Gorje pa učitelju, ki enega izmed mladeži pohujša in vzgaja v zmoti; bolje je za njega, da se mu obesi mlinski kamen na vrat ter da se potopi v globino morja.

Zaščitnikom Levčevega pravopisa v preudarek.

(Konec.)

Sicer je to točko pojasnil podobno kakor jaz že prof. Perušek, toda dotaknil sem se je tu zopet, ker se mi vidi, da je tudi v Levčevem pravopisu bojazen afektirane knjižne slovenščine in nje dosedanje — recimo — šolske in salonske ortoepike pretirana; vsaj navaja se tuintam kot razlog proti kaki dosednji knjižni izreki ali obliki, češ, da je «prisiljena» (prim. § 12. i. dr.).

* * *

V dosedanjem razmotrovanju smo dovolj jasno povedali, kako bi se bila morala po naših mislih izvršiti pravopisna reforma. Poveriti bi se bila morala

namreč anketi, in ta bi bila imela sledečo nalogo: fiksirati doseđanje pravopisno rabo (usus), določiti nje fonetiške in etimološke zakone; njene nedoslednosti, pomankljivosti in dvoumnosti pa trebiti, ne toliko se oziraje na zgodovino, na naravne meje našega slovstvenega jezika, tembolj pa na duševno «vis inertiae» pišoćih mas; saj tem je vendarle v prvi vrsti namenjena reforma, ne pa našim filologom; kajti le-ti si itak prirede svoj pravopis, njih ni možno v pravopisu zediniti, pač pa narodove mase.

Ustanovili smo tudi pojem današnje pravopisne rabe (= usus), kako se je izcimila zlasti po uredbi splošne šolske dolžnosti ter se utrdila ne le v pravopisu, ampak tudi v pravorečju, tako, da smelo trdimo, da 90% učiteljev dandanes uči izključno čisto izreko trdega *l-a*. Nasproti pa smo dognali, da pisava prejšnjih desetletij (pred l. 1870.) in stoletij, ko velika večina našega naroda ni bila samo nevešća pisanju, ampak tudi branju, nam ne more veljati kot pravopisni «usus».

Gotovo bi bil naš novodobni ortografski in ortoepski «usus» vreden zgodovinske razprave, ki bi dognala, kateri raznoteri (nemški, češki?) vplivi so delovali nanj. Naše zadače se to zasledovanje ne tiče. Tukaj samo to zabeležimo, da je Stritar še v «Zvonu» l. 1870. hvalil Levstika filologa, češ, «da mož semtertja malo pregloboko reže; pa saj je bolj globoko nego plitvo orati»; a ko je vnovič pričel izdajati «Zvon» l. 1876., je bil že odločno odklonil Levstikove pravopisne eksperimente.¹ In ker je pretežna večina pisateljev in pisateljskih društev sledila Stritarja, a ne Levstika, tedaj se je pravopisna raba normalno razvijala, in naše pravopisne težnje so se pomikale v povoljnem, konservativnem tiru, po katerem smo se povzpeli sicer ne do absolutne pravopisne enoličnosti, ki ostane na tem pomanjkljivem svetu vedno le nedosežen ideal, pač pa do neke prilične uniformnosti, s katero bi tudi v bodoče izhajali za silo brez oficijalne pravopisne podpore, tolažeč se, češ, če beseda ni konj, tudi črka ne more biti.

Toda glej ga kleka! Zdaj nam je vstal pravopisni reformator — nel — pravopisni revolucionar, od koder bi se ga bili najmanj nadejali — iz tihe celice v idilskem kostanjeviškem samostanu pri solnćni Gorici. Malo preje nego «Ljubljanski Zvon» in «Kres» je pričelo izhajati v Gorici «Cvetje z vertov sv. Franćiška», namenjeno franćiškanskim tretjerednikom, a na njegovih modrih, višnjevih in drugobarvnih ovitkih je objavljal profesor oče Stanislav Škrabec temeljite filološke razprave, tićoče se zlasti slovenskega pravopisa. Odveč bi bilo, priznavati častitemu očetu Stanislavu korenito strokovnjaštvo in preobile zasluge za proučitev našega jezika; kdor se s slovenistiko bavi, temu je vse to dobro znano. Da je pa glede našega pravopisa, kakor smo zgoraj rekli, prevratnik — ali da ublažimo izraz — radikalec, nič manj, nego je bil Levstik, četudi bolj strokovnjaški, bolj metodiški, to je pa tudi resnica. Brez ozira na množico — *οί πολλοί* — izvajajoč načelo, da se drži pravopis «tako rekoć natorne meje, začetka slovstva našega, t. j. 16. stoletja», in ne pisašć se nobene še tako radikalne reforme, si je priredil kot *επαξίον* z železno doslednostjo svoj znanstveni kakor tudi praktični pravopis. In tako je kmalu presenetil strmeći slovenski svet z oblikami: sonce, kaker, kateri,

¹ Opomba uredništva «Ljublj. Zvona»: Ali ni bila morda ravno Stritarjeva energična odklonitev slovničarskih poskusov Levstikovih, na katere je bil mož po neki znaai človeški slabosti menda bolj ponosen nego na svojega Krpana in svoje poezije, vzrok, da se je njiju toli iskreno prijateljstvo moćno ohladilo? Vsekakor tega obrata njiju razmerja doslej ni nihće dovoljno razjasnil, niti Stritar sam ne.

o b e d e n, v e r t itd. itd. Sicer so njegovi nauki iz početka obujali le veselost ter so podali n. pr. pokojnemu Janku Kersniku ugodno priliko, da je bril ob njih norce v hudomušnošaljivih podlistkih «Slovenskega Naroda». Toda z resnimi razlogi mu nihče ni mogel prav do živega; o. Stanislav je izvrstno oborožen z vsakojakim orožjem, ki ga je treba v jezičarskih bojih. In tako je njegov glas prenehal biti glas vpijočega v puščavi, in pridobil si je celo nekaj veljavnih pristašev. Iстина je, da prevladuje v Pleteršnikovem slovarju in takisto v Levčevem pravopisu Škrabčev vpliv.

In vendar se upira velika večina naše «gentry» — oče Stanislav jo imenuje οί πολλοί, mi pa pravimo «vox populi» — Škrabčevim od Levca sprejetim naukom, seveda bolj instinktivno nego iz znanstvenih razlogov, po naravnem jezikovnem občutku sodeč, da so radikalni, dasi jih smatra Škrabec za konservativne in sebe za konservativca, a nas za liberalce (prim. Cvetje XVIII. 10). — Prav kakor tisti nezadovoljnež, ki mu je bil Bog dovolil, da sme na svojem polju leto dni vreme delati po svoji glavi, pa konec leta ni prižel nič drugega nego krasno, bujno, toda prazno slamo, ker je bil poleg vse modre vremenske fabrikacije pozabil = veter, ki naredi, da se oplodi žito, takisto o. Stanislav pri vsej svoji bistroumnosti in temeljitosti ni vedel ali ni hotel uvaževati poleg priznanega trojnega načela — fonetiškega, etimološkega in zgodovinskega — še četrtega in petega, ki ono trojno načelo po svoje popolnjujeta in tudi omejujeta. Kakor smo že zgoraj razpravljali, veli to dvojno načelo: «Piši, kakor je bilo doslej navadno», in pa «Pravopisna pravila morajo biti prozorna in lahko umevna». Baš nepoštevanje tega dvojnega momenta udarja Škrabčevim reformam pečat brezobzirnosti. To ni samo moje mnenje, nego je bilo tudi mnenje pokojnega dr. Oblaka; pravzaprav me je na ta nedostatek Škrabčevega delovanja ravno Oblak opozoril v ustnem razgovoru; kakor sem že nekje v «Zvonu» povedal; bilo je v Ljubljani l. 1891. ali 1892.

Lep analogon k našemu tolmačenju pravopisne rabe nam nudi nemško pravopisje. Nemci, katerih knjižni jezik — nova gorenja nemščina — ima prav kakor nova slovenščina «tako rekoč za natorne meje» 16. stoletje, se niso poprijeli Lutrovega pravopisa, ki v svoji preproščini spominja na srednjo gorenjenemško pisavo, in ki bi moral Nemcem biti enako merodajen kakor nam pravopis prvih naših slovstvenikov (Trubarja i. dr.), niti zverženega pravopisa 17. stoletja, niti pisave Goetheja, največjega svojega pesnika, niti Grimma, največjega svojega jezikoslovca, nego so se oklenili «ususa», ki se je bil ukoreninil v drugi polovici 19. stoletja; in avstrijski uradni nemški pravopis, ki se je bil oddalil od tiste rabe v nekaterih točkah, se ji bode zopet približal, ako obvelja zgoraj omenjena resolucija avstrijskonemške ankete.

Toda dovolj bodi besedovanja! Predno pa završimo, naj na podlagi svojega izvajanja formuliramo nekak konkreten predlog. Ogrski politik Fran Deak je nekoč dejal: «Če si sukno naopak zapel, ti ne preostane nič drugega, nego da jo docela zopet odpneš ter vnovič — prav zapneš.» Ker so naša oficijalna pravopisna kola, kakor je pokazal odločni soglasni odpor naše inteligencije, temeljito zavožena, tedaj ne preostane nič drugega, nego da odločilni krogi obrnejo voz ter si poiščejo boljšega, bolj uglajenega pota; brez podobe govoreč: pravopisna akcija naj se od kraja prične. Ta zahteva je tem bolj upravičena, ker je «Pravopis», tudi če bi se njegovo stališče odobrilo, itak pomanjkljiv, glede «Pravil» v znanstvenem, glede «Slovarja» pa v praktičnem pogledu; in prilika za to je tudi ugodna, ker bodo sedaj tudi Nemci imeli svojo pravopisno revizijo in se je torej nadejati, da bode z

ozirom nanjo vlada tem bolj voljna, podpirati vzporedno slovensko pravopisno reformo. Pri tej pa naj se ne ponovi napaka, ki je bila usodna «Pravopisu»: naj se ne poveri prireditelju pravopisa nemu samemu, pa naj bi bil le-ta pristaš ali pa nasprotnik Škrabčev, nego, kakor je drugod navada v takih slučajih, nalašč v ta namen sklicani anketi.

Ako pa odločilni krogi namerjajo še dalje ščititi «Pravopis», ga celo uradno potrditi ter ga šolam in uradom oktroirati — česar pa ne verujemo, sodeč po dosedanjem njih oprezanju, in se nam zdi naravnost izključeno, ker je že uradno potrjena 8. izdaja Janežičeve-Sketove slovnice, ki se v marsikateri pravopisni točki loči od «Pravopisa» — tedaj pa dotičnim krogom spoštljivo postavim pred oči kot svarilen zgled usodo sedanjega nemškega uradnega pravopisa, za katerega se razen naučnemu ministrstvu podrejenih šol in uradov nikoli nihče ni brigal, niti uradniki drugih ministrstev niti uradni časniki, izimši menda edino «Laibacherico». — Hujše škode tudi slovenski uradni pravopis ne bi napravil; uverjeni smo, da pišoča¹ masa našega naroda preko Škrabčevih-Levčevih reform takisto preide na dnevni red, kakor je prešla na dnevni red preko Levstikovih novotarij. Pač pa se utegne pri naši socialni mizeriji pripetiti, da «Pravopis» zanese nasprotje med liberalci in klerikalci, ki divja na vseh progah narodnega življenja, tudi na ortografsko torišče ter se bodo tudi tu ločili klerikaljci od liberalcev ter bodo poslej pisali «klerikaljno».

¹ Opomba uredništva «Ljublj. Zvona»: Tako je! «Pišoča masa», to so pisatelji, beletristi, pesniki, žurnalisti in znanstveni pisci, morajo imeti odločilno besedo kakor v jezičnih vprašanjih sploh tako še posebej v pravopisu. To je naravno. Pravi pisatelj črpa svoj jezični zaklad iz ljudstva samega; zato pa, kadar piše, ne misli na pedantovska slovniška pravila, ampak ustvarja instinktivno iz globine svoje jezične zavednosti. Pisatelji ustvarjajo jezik, ne pa filologi in leksikografi. Ti poslednji imajo le nalogo, da iz gradiva, ki so ga nakopičili ustvarjajoči pisatelji, posnemaajo obča pravila. Takšna pravila pa seveda ne morejo imeti absolutne veljave za «večne» čase. Saj je jezik vendar živ organizem, ki raste, se razvija in izpreminja. Kdor bi torej hotel n. pr. našemu narečju vsiliti «za zmerom» veljaven pravopis, ta bi rastočega mladega človeka vklepal v železen oklep. Nam lajikom v filološki učenosti se tudi ne zdi potrebno, da bi moral biti naš pravopis do pičice dosleden. Saj tako dosledni tudi drugi narodi: Nemci, Čehi, Rusi, Srbohrvati . . . niso! Nam lajikom ne gre v glavo, zakaj bi se mi «moderni» Slovenci morali s takim respektom ozirati na jezik 16. stoletja. Naš jezik je vendar zrastle in se razvil z nami vred; mi imamo svoj jezik! Pastite pri miru Trubarja in Dalmatina! Bog jima daj nebesa! Dandanes tudi ne pišejo samo dolenski pisatelji niti samo kranjski, nego vsa Slovenija piše dandanes, in čisto naravno je, da mora to iz vseh slovenskih krajev pomnoženo število pisateljev močno vplivati na razvoj in obliko književnega našega jezika. In kdor pozna naš jezik, ta mora vedeti, da današnja slovenščina pač ni več samo dolensščina, nego ima v sebi elemente vseh slovenskih pokrajin. Levstik je vedno in vedno staval svojo ribniščino za vzor pravilnega jezika. Ali če bi se bil potrudil na Štajersko, n. pr. v Št. Peter ali v Podsredo ob Sotli, v gorenjo Savinsko dolino (v Mozirje in Rečico), na Mursko polje, slišal bi bil tam jezik, ki se mora tudi vzoren imenovati, ki ima polno in neskrajšano deklinacijo in konjugacijo. Z občeslovenskega in svobodomiselnega jezičnega stališča sodeč, tudi ne morem razumeti, zakaj so nekateri naši filologi tako hudi na štajersko žensko instrumentalno končnico «oj» pri substantivih na «a» in pri ženskih adjektivih ter ženskih zaimkih, korespondujočih z onimi substantivi! Ta lepi slovanski oj govori skoro pol milijona Slovencev. Ta oj nas približuje bratom Rusom, ki takisto govore in pišejo oj (pykoj) kakor Štajerci. Ta oj markira ženski instrumental (na «a») veliko bolj nego mrtvi «ö». Če imajo vsi drugi Slovani posebne končnice za ženski instrumental in bratje Rusi sami tudi oj — zakaj bi se mi sami ogibali te blaglasne končnice in zakaj je ne bi rabili, ko jo imamo živečo v narodovih ustih! Zlasti pesnikom služi ta oj naravnost imenitno; daje verzu raznoličnost in polnglasje. A kdor prevaja rusko poezijo, temu je oj jako dobro došel. Levstiku je ta pristno slovenska končnica tako ugajala, da jo je priporočal v svoji izvrstni slovnici («Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen»), ki je po našem lajškem mnenju še zmerom veljavna, v nekaterih partijah pa celo najboljša. Menda nam ne bo škodilo, če bomo poslej tudi v jezičnih in pravopisnih vprašanjih bolj Vseslovinci, nego pa tesno-srčni provincialjci. Živela svoboda!

Preosnova srednjih šol na Francoskem.

Spisal Fr. Svetič.

I.

V časopisu «La Nouvelle Revue» premišljuje vzgojeslovec Cou- bertin o «nujni preosnovi — l'urgente réforme» — francoskih licejev in kolegijev. Po njegovem mnenju imajo samo še na Francoskem zastarele in napačne nazore o srednješolski vzgoji; povsod drugod da se je že posrečilo najti pravo pot ali pa da se je vsaj začelo z resnimi poskusi. Zelo laskavo za Nefrancoze! Vendar mislim, da se tudi v drugih deželah, malone po celem civilizovanem svetu čuti potreba preuredb v srednjem šolstvu; tudi drugje si učne oblasti, šolniki, občinstvo in časopisi belijo glave, kako bi se dale pametno preustrojiti one naprave, katere imajo narodu in domovini vzgajati sposobnega razumništva. Zdi se mi, da je n. pr. tudi pri nas v Avstriji vkljub nekaterim popravam bistveno ostalo vse pri starem, in da nam vedno še dela skrbi okosteneli zavod, kateremu se pri nas pravi gimnazija, na Francoskem pa «lycée».

Sicer je že trideset let in več, piše Coubertin, kar se je začela Fran- cozom vest buditi zaradi načina, po katerem vzgajajo mladino; že pesnik Laprade je nemalo vznemiril duhove s svojo knjigo «Education homicide» — morilna vzgoja; in pred nekaj desetletji je izročil Sainte-Claire-Deville Akademiji spomenico o slabostih francoskega šolstva. Sicer spoznavajo Francozje svoje napake in si očitajo hude grehe, kadar jih kdo predrami, da si izprašajo vest zastran vzgoje svoje mladine. Toda vse ostane, kakor je bilo, in pristaši stare rutine se zadovoljno in škodoželjno muzajo ne- uspehom vnetih reformatorjev. Zadnja leta se zopet mnogo ugiba, in podajajo se javnosti različni nasveti, katere pa zavrača Coubertin, rekoč, da so ali malenkostni in enostranski ali pa neizvedljivi. Vprašanja se je lotil, ni dolgo tega, tudi znani pisatelj in kritik Jules Lemâitre, ki pripo- roča bistveno to-le zdravilo: grščino bi bilo odpraviti iz učnih načrtov in latinščino pristriči do živega; pridobljeni čas bi se porabil za moderne jezike in telesne vaje, ki razvijajo življenjske sile in voljo, česar je francoski mladini posebno želeti z ozirom na prostrane naselbine, kjer je toliko lepega sveta neobdelanega, ker ni marljivih obdelovalcev, in toliko bogastva nakopičenega brez prida, ker ni podjetnih obrtnikov in trgovcev. Zopet drugi mislijo, da bi se na licejih jezikom sploh ne imelo žrtvovati toliko časa, ampak da bi se namesto jezikov raje pretežno gojile realne vede. Najsmelejši svetovalci priporočajo celo — pomislite! — da bi se odpravil starodavni, častitljivi «bakalaureat» (nekak zrelostni izpit).

Vsi ti dobrohotni nasveti se zde Coubertinu brez cene, češ, da se vprašanje ne rešuje v celoti in bistvu, ampak se samo razceplja; vsak jaše svojega konja. Koliko bi bil mladi Francoz na boljšem, vpraša Cou- bertin, ako bi znal kako mrvico iz Shakespeara ali iz Goetheja mesto Homerjevega «polyphloisboio thalasses» ali Vergilijevega «gurgite vasto» in ako bi se naučil nekoliko kasarske nemščine in trgovske angleščine namesto obeh starih jezikov, ki sta vendarle trdni temelj francoski omiki? In v čem bi se vobče odlikoval od svojih prednikov in za koliko bi bil

močnejši v življenja boju, ako bi si namesto dosedanje humanistične omike pridobil nekaj več suhoparnega realnega znanja in bi bil n. pr. natančno poučen o elektriki ali o čem drugem iz fizike? In zopet, ali bi bilo s tem vse opravljeno, če se skrči pouk v jezikih in več časa odmeri telesnim vajam? Gojenec bi dobil trdnejše zdravje in krepkejše mišice, to je seveda res; zdravje in telesna sila sta velika zaklada. Toda kadetje v La Flèche, pravi Coubertin, imajo tudi trdno zdravje in krepke mišice; ali so pa že vsled tega dovolj sposobni za opravila, ki zahtevajo inicijativo in voljo?

Glavna zmeta, piše dalje Coubertin, je v tem, da se zamenjavata pouk in vzgoja, da na Francoskem — morda tudi drugje? — učitelja vedno le povprašujejo, kaj ve učenec, ne pa koliko more. Ukoreninjena je prazna vera, da človek toliko premore v življenju, kolikor ve. Zmeta! Ni res, da sta množina in kakovost pridobljenega znanja v pravem razmerju z delavno silo in dejansko voljo. Sicer bi ne bili vsi veliki narodi spoznali, da se ima pri mladini razvijati ne samo um, ampak obenem tudi značaj. Samo še pri Francozih, pravi Coubertin, se zamenjavata te dve polovici šolskega opravila. Učni načrti so se tudi na Francoskem že mnogo prenavljali, ali do sedaj se ni izpolnilo pričakovanje, da se bodeta pri učencu bolje razvila značaj in volja, ako ima «prav dobro v matematiki» namesto «prav dobro v spisih». Zato je neplodno in nerodno govoriti samo o premembah v javnem pouku pred poslušalci, ki so se zbrali, da bi izvedeli, kaj je storiti da postane domovina velika in mogočna, bogata in srečna. — Coubertin ne mara zagovarjati grščine in latinščine, dasi mu je klasicisem edina prava podlaga francoski omiki; kajti s tem bi si dopustil bistveno isto napako, katero on sam očita gori omenjenim svetovalcem, n. pr. Lemaîtreu. Ne gre za to, da se samo učni načrt na licejih in kolegijih bolj ali manj temeljito prenavlja, s tem bi se malo opravilo; ampak gre za moralno predrugačenje francoske mladine. Le-ta sedaj ne zna drugače hoditi kakor v ojesih po kolovozu; delavnost in voljo kaže samo v mejah izbranega poklica, marljivost in vztrajnost samo pri tem, kar se ji veleva; ako pa je treba lastne inicijative in samostojnega ravnanja, je zbegana, ne ve si pomagati in kmalu opeša in obupa. Ustanovniki naselbin se pritožujejo, da ostaja pridobljena zemlja neobdelana; da trgovina, katero so napeljali, ne prospava, ker ni trgovcev, in da se pristani, katere so otvorili, zaspeljejo, ker ni pričakovanega prometa. Svojim mnogobrojnim poslušalcem, pravi Coubertin, bi bil imel Lemaître govoriti tako-le na srce: «Francozje ste pač, vsled tradicije in navade zamenjavate pouk z vzgojo, ali, kakor so rekli naši očetje: spoznanje z voljo. Bodi torej dušna hrana vaše mladine kakršnakoli, o tem bodite preverjeni, da iz vaših sinov ne bodo nikoli možje, ako jim ne daste prilike da se nauče svobodno gibati in vladati se v svobodni okolici, to se pravi: ako ne poderete zidovja katero jih obdajo, ako ne prerežete vezi, s katerimi so zadržani, ako ne odpravite mučnega strahovanja, katero jih mori.»

Kdor bi se lotil na Francoskem resne preosnove licejske vzgoje, imel bi premagati velike težave. Omajati bi mu bilo ukoreninjeno tradicijo, ki sega daleč nazaj v «ancien régime», v čase pred velikim prevratom, ko so imeli jezuitje vzgajanje mladine v rokah. Napoleon pa, v katerem je tičal Loyola orjaških sil, je prevzel od jezuitov vzgojevalno geslo, katero je še dandanes začetek in konec šolske modrosti: *oboe dientia!* — Topa pokorščina je obema šolama, posvetni kakor redovniški, v liceju kakor v

kolegiju, prva in poglavitna stvar. «Te dve vojski sta v večnem boju; po številu vojščakov sta si približno kos druga drugi, tudi imata skoraj enako orožje, enako teorijo in hierarhijo. Samo prapora sta različna; ti se sklicujejo na vero, oni na vedo; v tem taboru se stavijo pogosto gmotne koristi cerkvene pred verske, v onem pa se trdovratno drže nekih negativnih vodil, ki se ne strinjajo z načelom znanstvene svobode. V liceju kakor v kolegiju najdeš isto mučilno strahovanje, isto nadležno nadzorovanje isto razdejavajočo nenravnost pri nadzorovanih in pred vsem isto duševno siromaštvo pri predstojnikih. Svečenikom in posvetnjakom zadostuje omejeno geslo Napoleonovo; razen pokorščine si ne žele ali pa si ne morejo misliti drugega.»

Zanimiv, dasi neizviren je predlog, katerega je pač rodila dandanes tudi na Francoskem razširjena anglomanija. Tudi Francozje se močno ogrevajo za angleške naprave. Ni čuda, angleški narod je dosegel v minolem stoletju največjih uspehov, njegova silna roka se čuti v vseh delih sveta. Seveda je treba orjaške volje in podjetnosti, da se dospe do take višine. Angleži imajo te lastnosti, torej mora biti njihova narodna vzgoja na pravi podlagi. Francozje čutijo, da so zaostali za prekmorskimi sosedi in da ne štejejo več toliko na svetovnem torišču ko v prejšnjih dobah. Predlaga se tedaj, da bi se na Francoskem zunaj mesta iz zasebne inicijative ustanovil po angleškem vzgledu zavod, ki bi potem služil za vzor pri uredbi drugih vzgajališč in bi imel biti Francozom to, kar je Angležem sloveči Eton. Mož, ki bi zasnoval tako podjetje, moral bi imeti seveda nevsakdanje zmožnosti; pred vsem pa bi imel biti na vse strani neodvisen, prav tako kakor Anglež Tomaž Arnold, ki je okoli leta 1830. dobil v roke vodstvo imenitnega kolegija v mestecu Rugby in se neustrašeno lotil takrat zelo potrebne preuredbe angleške javne vzgoje. Arnold je delal po svoji glavi, brez ozira na že obstoječe naprave in ne da bi se z ravnatelji drugih kolegijev dogovarjal glede skupnega načrta pri nameranih izpremembah in popravah. Smeli reformator se je imel seveda mnogo boriti, vendar se mu je posrečilo, da je naposled pridobil svojim nazorom veljavo ter preuredil Rugby po svojih mislih, nadejaje se, da prepriča javno mnenje z uspehi, katerih je s samozavestjo pričakoval od svojega vzgajališča. In res se ni zmotil. Njegov kolegij v Rugbyju je zaslovel kmalu po celem kraljestvu, in drugi zavodi so se morali uravnati po njem ter sprejeti Arnoldove osnove.

Na Francoskem bi se imel torej, kakor se predlaga, tudi ustanoviti tak vzoren, neodvisen zavod po načelu prostega tekmovanja; uspeh bi govoril, in druga vzgajališča bi bila kmalu prisiljena k posnemanju. Rekel bi, da se predlaga nekaj «lycée libre», nekaj podobnega kakor «théâtre libre», «freie Bühne» v gledališki umetnosti, ako je dovoljena ta primera — Nasvet je sicer pameten, meni Coubertin, toda neizvedljiv, ker so današnje šolske razmere na Francoskem drugačne, nego so bile v začetku preteklega stoletja na Angleškem. Da bi bilo, kakor takrat na Angleškem, tako sedaj na Francoskem sedem ali osem velikih, skoraj enako imenitnih, med seboj pa neodvisnih kolegijev; da bi, kakor svoje dni na Angleškem, tako danes na Francoskem narod kazal svojo nevoljo zaradi slabih uspehov v teh šolah, vendar pa jih dalje trpel, kakršne so, češ, da se ne da pomagati; nastopil bi pa drugi Arnold, mož nenavadnih zmožnosti in jeklene sile, in bi se lotil orjaške naloge, da temeljito in bistveno prenovi vzgo-

jevalni sistem ter ustanovi po prepričanju nov zavod ali pa, kakor Arnold, pre naredi že obstoječega, in ta zavod bi vsled uspehov kmalu potegnil vse druge za sabo; potem bi prišlo seveda drugo življenje v francoske šole, in vzgoja bi nastopila pravo pot. Toda tako podjetje, pravi Coubertin, bi imelo opravka s tolikimi notranjimi in zunanji težavami, da bi se ne dalo uresničiti. Šolsko polje na Francoskem sta posedli že davno nasprotni dve armadi, med katerim ni prostora za neodvisno četo. Te dve armadi, (l' Université) in redovniška (osebito jezuitska) sta močni ne le po številu bojnih trum in vsled tesne zveze, ki je med njunimi krdeli, ampak še bolj vsled dobrega gmotnega stanja. L' Université dobiva od države obilno podporo; država deli ustanove učencem in daje pokojnine učiteljem; država zida nova poslopja in popravlja stara. Redovi sicer ne uživajo teh državnih dobrot, toda njihovo učno in nadzorovalno osebje ne stane mnogo, ker redovniki ne dobivajo plač od svojih kongregacij, ampak samo, kar potrebujejo za svoje skromno življenje. Kako bi se držalo proti temu dobro podprtima tekmečema zasebno podjetje brez zelo trdne gmotne podlage? Treba bi bilo prostranega stavbišča za vceliko poslopje, zraven pa še mnogo sveta za torišča in igrišča; pridobiti bi se morali najboljši profesorji in v gmotnem oziru dobro preskrbeti; zavod bi bilo vzdrževati v popolni neodvisnosti najmanj petindvajset let; dohodke, kateri bi prihajali od plačujočih gojencev, bi bilo porabiti deloma za potrebno razglaševanje, brez katerega bi v začetku ne moglo biti tako zasebno podjetje, deloma tudi za ustanove siromašnim učencem, brez katerih bi dobil zavod aristokratski značaj, kar bi ga kmalu pogubilo. Na tako ustanovitev se je že mislilo pred 10 leti; določen je bil že prostor bodočemu zavodu, in mnogo se je govorilo in premišljevalo o pravih nameravane naprave. Toda ko so moške napravili proračun, so se prestrašili, kajti pokazalo se je, da bi bilo treba najmanj deset milijonov frankov za podjetje, katero bi imelo zmagati nad posvetno in duhovsko šolsko rutino. Teh deset milijonov pa dosedaj še ni nabranih, pravi Coubertin, zato bi bil vsak poskus nepremišljen in škodljiv, ker bi brez dvoma izpodletel in samo povišal nasprotnikovo samozavest. Za zlobno kritiko, ki bi pograbila najmanjšo napako, bilo bi že poskrbljeno. Akopram se dobe v obeh nasprotnih taborih tudi razumnejši moške, ki obžalujejo in obsojajo sedanje šolske razmere, vendar bi bilo naižno, pričakovati, da bodo Université in kongregacije dobrohotno ali vsaj nepristransko zasledovale bojevite poskuse, namerjene proti njihovi metodi, katera ustreza vladateljnosti svojih spoznavalcev in jim zagotavlja mogočen vpliv. Dalje je tudi dvomljivo, da bi imel zavod v začetku dovolj gojencev. Sicer bi se smelo računati na nekaj stotin rodbin, katere bi hotele svojim sinovom privoščiti boljšo vzgojo in bi imele potrebna sredstva. Ali to bi bilo premalo za velik, vzgleden zavod, kjer bi se smelo sprejemati vse vprek. Elitna vzgoja zahteva, da se izključujejo gojenci ne samo zaradi pregreh, ampak tudi s preventivnim namenom, in da se odklanjajo bolehnih, na živcih pokvarjenih in izprijenih učenci. Naposled ima Coubertin še ta pomislek, da bi bilo pri uredbi vzornega zavoda težko ogniti se hlapčevskemu posnemanju tujih, osobito angleških naprav. Prenaredbe bi imele biti zasnovane sicer tudi na podlagi tujih izkušenj, vendar pa v narodnem duhu. Gledati bi se moralo, da se to delo ne da v roke puhloglavcem, katerim so podrobnosti in oblike bolj pri srcu nego bistvo in kateri prenašajo čez mejo malenkosti namesto velikih idej in načel.

Nekateri vzgojeslovci dolže notranjo šolo, da je kriva mnogo zlega, in priporočajo eksternat. (Na francoskih in angleških srednjih šolah je sploh internat v navadi). O tem vprašanju sodi Coubertin blizu tako-le: Očetje in matere, vprašajte se najprej, ali ste zmožni izpolnjevati dolžnosti, katerih licejski učitelj ne zna ali pa ne more izpolnjevati. Ako mislite, da ste, ne odlašajte, vzemite svoje sinove domov in izkušajte sami napraviti iz njih može! Toda skrbi me, da nimate sposobnosti za to opravilo. Vi sami ste stvor tistega krutega vzgojevanja, katero uživajo sedaj vaši sinovi, kajti na Francoskem, kjer se sicer vse izpreminja tako hitro, je vendar šola večno neizpremenljiva, bolj kot kasarna, bolj kot samostan. Življenje vas je sicer predelalo in popravilo, in za to je bilo treba mnogo dragega časa in potrate vaših najboljših sil. Toda v vašem značaju je ostalo nekaj neizbrisljivega: kakor vaši roditelji in učitelji, kakor učitelji vaših sinov, tako tudi vi ne razločujete dobrega srca od mehkega in močne roke od surove. Redkokdaj pokažete krepko voljo brez brutalnosti in skoraj nikoli dobrote brez mehкости. Zato prav malo zaupam vašim vzgojevalskim sposobnostim. Pri vzgojevanju je treba prave dobrosrčnosti, ki se ne izprevrča v mehкость. V domači hiši je vendar največ dobrosrčnosti. Ako imate iskreno voljo, ravnali boste ljubeznivo z otroki in jih osrečili, ne da bi jih pomehkužili. V tem pogledu bi bil eksternat toplo priporočiti. Ali v današnjih nemirnih časih ne zadostuje tiha sreča, treba je moči — mirne, premišljene, samosvestne moči. Te pa ne morete vcepiti, ker je sami nimate. Znaki moči so: mera v besedi, ravnotežje v razsojevanju, oblast nad seboj. Naša vzgoja pa ne razvija teh lastnosti, ampak jih zatira. Ako premislimo, kako silno se je povzdignilo anglosasko pleme, in da tiči vsa skrivnost tega napredka v šolski preosnovi izza prvih let Viktorijine vlade, dolžiti moramo svoje dosedanje vzgajanje, da se nam ovija okoli nog in nas zadržuje v napredovanju. Čuditi se je, da sploh moremo hoditi s to nerodno pripravo. Pomičemo se sicer dalje, toda počasi in težavno; zaostali smo na vseh poljih, kjer ne zadostuje samo vedeti in razumeti, ampak je treba hoteti in delati. Mi ugiblujemo o malenkostih in si domišljamo, da bi storili Bog ve kaj imenitnega, ako bi skrčili pouk o grščini in latinščini, pouk v matematiki pa razširili. Etonski učenci pa si osvajajo celi svet, dasi imajo glave napolnjene s klasicizmom, v matematičnih formulah pa so nevedni, in dasi znajo celo kovati grške verze, trigonometrijske naloge pa jim delajo težave. To vendar dokazuje, da njihova inicijativa ni trpela v ozki dotiki s humanizmom, in da se je njihova volja razvijala in razvila neodvisno od spomina in razuma. V naših vzgajališčih bude in negujejo spomin in razum mladini, z značajem pa delajo narobe, tlačijo in duše ga z nespametnim in pogosto krivičnim strahovanjem. Eksternat bi rešil mladeniča tega trinoštva, ki ga kazi in mu slabi odločnost in možatost — in to bi bilo že nekaj.

Toda eksternat tudi ne bi bil splošno zdravilo za slabosti francoskega liceja. Časi so se izpremenili. V prejšnjih dobah, pravi Coubertin, se je mogel značaj mladega Francoza razvijati sam. Takrat ni bilo treba posebnih naporov, ker so bili drugi narodi daleč za Francozi; treba je bilo samo zdravih tradicij, dobrih zgledov in nadarjenosti, in tega je bilo v obilni meri. Dandanes je drugače.

Mogočna sosedra Francozom ne dasta spati. Angleži in Nemci so dosegli v 19. stoletju nepričakovanih uspehov. Angleži se drže načela, da se mora značaj in osebnost razvijati z metodičnim vežbanjem v duhu

svobode; pri Nemcih pa se vzgaja mladina poprej po Likurgovih in Bonapartovih nego po Platonovih in Arnoldovih načelih. Kateri način je boljši, ali oni, ki prigovarja posamezniku riniti se v prvo vrsto, ali ta, ki mu veleva pohlevno umakniti se pred celoto? Individualizem ali kolektivizem? Ali se da sploh dokazati, da ima ta metoda brezpogojno in večno prednost nad ono ali pa ona nad to? Katere se je držati, odločajo okolnosti in starost (narodova). Narodu, ki se še ni zedinil in šele zbira svoje moči, gotovo najbolje služi vojaška vzgoja s svojo disciplino in svojim brezpogojno veljavnim pravilnikom. Narod pa, ki je že stoletja notranje in zunanje zedinjen, mora se otresti dušeče centralizacije, ako ne mara odreveneti in ohrometi. Katera vzgoja se prilega francoskemu ljudstvu? Brez dvoma individualna, ki osvoboduje družbo s tem, da osvoboduje posameznika, in osamosvojuje državo s tem, da osamosvojuje državljana. Slepa pokorščina pripravlja vojaka za poveljništvo, ne pa državljana za uživanje in pravo rabo svobode. Preosnova francoske šole bi se imela torej na vsak način izvesti v znamenju svobode. Večno nadležno straženje in gojenca plašeče strahovanje bi se imelo zrahljati. Učencem naj se dovoli, da se po svoje združujejo ter si sami urejajo in vodijo svoje igre. Pri le-teh bi mogla disciplina pač najpreje odnehati; tem izdatnejša bi bila potem pri učenju. Toda desetletna izkušnja, pravi Coubertin, nas je poučila, da ne kaže niti pri igrah rahljati discipline, dokler je le-ta nekak težek pritisk, o katerem se ne ve pravzaprav, odkod prihaja, katerega pa na licejih v enaki meri čutita učitelj in učenec. Povsod v našem vzgajalnem sestavu gospoduje despotizem, ne da bi se mogel najti njegov izvir. Vsak se skriva za predstojnika, najvišji na hierarhijski lestvi pa se sklicuje na neke dogme in postave, katerih se drži, kakor da prihajajo z gore Sinaja. Kako se bode mladina pripravljala za svobodno življenje, ako je v rokah nesvobodnih učiteljev; in na drugi strani, kako bi bili učitelji svobodni pod odvisnim načelnikom, ki nima niti veljave niti stalnosti? In v takem položaju je licejski ravnatelj in upravitelj. Zakaj bi ravnatelj ne mogel samostojno voditi liceja, licejev in njihovih iger? Vsaj se mu ne da prilike, da bi se izkazal, koliko premore, ako bi delal po svoji glavi in svoji vesti. Marsikateri ravnatelj je poskusil nastopiti samostojneje in položiti temelj svobodnejšim pravilom. Šolska oblast ga je očitno sicer hvalila, skrivaj pa mu metala polena pred noge in mu nagajala. Samovlada je prvi in neohodni pogoj zdravi in trajni licejski preosnovi. V redovniških kolegijih samovlada seveda ni mogoča, ker je predstojnik poverjenik nad njim stoječe oblasti in zastopnik trdno ustanovljenega in nepremičnega nauka. Zmote in blodnje so napravile tudi iz posvetnega šolstva nekak red z lastnimi obljubami, vajami, obredi in dušno sužnostjo. Čas je, da se naposled zavedo odločnejši in razumnejši možje med učiteljstvom; čas je, da se šolniku vrne moška dostojnost, da se oprostí ponižujočega vohunstva in otročjega strahovanja. Kdo bode verjel, da ve ravnatelj manj o svojem liceju nego nadzornik, ki presoja učitelje samo po kvalifikacijah, učencev pa ne pozna niti po imenu? «Dajte liceju samoupravo, ravnatelju pa odgovornost!» — s to zahtevo sklepa Coubertin svoj članek o «nujni preosnovi». Vodilni motiv Coubertinove razprave je torej zahteva samostojnosti in svobode za srednjo šolo, ako se hoče iz nje napraviti to, kar bi imela biti: vzgojevalnica krepkih značajev. Ako se tej zahtevi ustreže, potem šele bode šola kvas v narodnem življenju, kvas, ki bode

dvignil delavnost in podjetnost ter napel dušne in gmotne sile narodove. Ves sistem je korenito in bistveno premeniti; kdor govori samo o preuredbi učnih načrtov, ta ne razume smotra licejske vzgoje.

Tudi mi nismo več zadovoljni s svojo zastarelo gimnazijo in čutimo potrebo umestnih prememb, dasi je naša gimnazija menda nekaj boljša nego francoski licej. Ali mi vedno le pobiramo stopinje za Nemci; dokler se na Nemškem kaj ne izpremeni, nosili bomo tudi mi staro, obnošeno suktnjo. Naša gimnazija ima biti, kakor se rado naglaša, «izobraževališče», «Bildungsanstalt»; vzgojevanja po angleškem zgledu ali v Coubertinovem zmislu, to je metodičnega razvijanja in vežbanja značajev si ne nalaga. Ali je kos svoji nalogi vsaj kot izobraževališče? Ali je vobče mladi človek po dovršeni gimnaziji na ravnem potu do resnične, vsestranske omike, kakršne je dandanes treba razumništvu, ki ima napredek naroda in domovine v rokah? Od gimnazije se sicer ne zahteva, da bi pošiljala že dovršene omikance med svet. Vesoljna izobraženost se pridobiva šele v zrelejših letih, na visoki šoli in še več v življenju med svetom. Vendar pa se na visoki šoli marsikdo utesni v svojo stroko in pozneje v življenju omeji v svoj poklic ter ne stori ničesar več za svojo splošno omiko, ako ga življenja val baš ne zanese v bister milieu, kjer se mu odpro oči. Mož si morda potem očita, da je v mladih letih mnogo zamudil, kar bi mu bilo že takrat razbistrilo nazore in razširilo obzorje. Gimnazija bi mu bila morala pomagati in mu podati ključ do višje omike. Pri sedanji uredbi pa izpolnjuje gimnazija to svojo nalogo v nezadostni meri. Dasi učni načrt mnogo nalaga in se toži celo o preoblaganju, vendar je uspeh skromen glede tega, kar si mladi človek z gimnazije s sabo vzame v življenje, ko je dobil zrelostno izpričevalo v roke. Dolgo pot ima še do občne omike, ako jo sploh najde.¹

(Konec prihodnjšč.)

¹ Ta aktualni in res zanimivi članek se nahaja v junijevi in julijevi številki «Ljublj. Zvona». Ponatisnemo ga, da seznanimo z njim tudi one p. n. naše čitatelje, katerim «Lj. Zv.» morda ne pride v roke. Upamo, da nam gospod pisatelj, kakor slavno uredništvo tega ne zamerita.

Uredn.

Pedagoški utrinki.

Piše Iv. Šega.

XXV.

V svoji 7. št. im «Ljubljanski Zvon» zanimivo poročilo iz peresa Fr. Svetiča o spisu, ki je izšel v majski številki londonskega časopisa «Nineteenth Century» pod zaglavjem: «Zmota novodobne vzgoje». «Pedagog Gorst, — tako se zove pisatelj tega članka — se boji, da bi angleški narod ne mogel izpolniti njemu namenjene, velike zadače' na svetu», ker je po njegovem mnenju sedanji poučevalni sistem od začetka do konca popolnoma in načeloma zavožen, «kajti Angležka ni nikdar bolj pogrešala velikih mož, nego v zadnjem poldrugem letu». Tu se pisec dalje naslanja na znani zgodovinski fakt iz l. 1866., kjer je pruski «šolmešter» potolkel Avstrijo pri Kraljevem Gradcu, a l. 1871. pa pri Sedanu Francoze. «Gorst išče torej v slabi šoli vzrok splošne suše na

njivi talentov in velikih duhov. Po njegovem mnenju je največja zapreka, ki se stavi na pot občnemu napredku, dušna konvencionalnost, katero neguje naš vzgojevalni sistem. Le-ta uprega mlade duhove v iste ojnice brez razlike in jim udarja isti pečat poprečne vsakdanjosti. Leto za letom prihaja iz šol in iz vseučilišč na tisoče mladih ljudi, ki so vsi natančno prikrojeni po istem vzorcu, kakor 'klobase iz chicaške tovarne'. — «Smešno in škodljivo je pa, da se vsak posameznik pita z isto vemoznostno krmo kakor njegov sosed, brez ozira na osebni okus in posebne zmožnosti. V začetni, srednji in na veliki šoli se uči vsak posameznik iste konvencionalne tvarine in si preoblaga možgane z marsikatero nepotrebno šaro. Šola vtisne vsakemu isti pečat in mu zatre samorodnost in — talent. S to nespametjo se začenja že pri detetu v zgodnji mladosti. V devetindevetdesetih slučajih izmed sto je edini uspeh modernega šolskega pouka samo ta, da ustavi otrokovo dušno rast in skazi naravni razvoj njegovih sposobnosti. — — Genij in samorodnost se mu pulita s korenino na prekanjen način. Dete bi ne smelo dobivati nikakega pouka, dokler nima vsaj sedem let. — — Začetni pouk bodi omejen na kolikor moči malo predmetov: čitanje, pisanje, domača zgodovina, materni jezik so dovolj trden temelj individualnemu razvoju. — Po našem šolskem sistemu pa se zmeče v takozvane razrede večje število otrok, katerim se potem vtepa v glave množica vednosti, ne na podlagi individualnih posebnosti vsakega deteta, ampak po ustanovljenem zakonu in načrtu in po načelu, da mora štirideset do petdeset» — po deželi pa čestokrat do sto, če pa ne znajo vsi, kakor 'na lajno', si pa slab učitelj — «otrok natanko isto delati in isto misliti. — — Ta metoda 'en bloc' bi se imela za vselej zavreči. — — Učiteljeva dolžnost naj bi ne bila ta, da premleva razredu določene tvarine, ampak da stopa v prijazno dotiko z vsakim učencem in da izkuša pospeševati naravni razvoj njegove individualnosti. Učitelj bi imel slediti, ne pa voditi. — — Po prisiljeni, enolični metodi pa se ne more razvijati detetov duh. Vzgojevalni smoter bi imel biti ta, da se iz vsakega posameznega učenca napravi **najboljše**, kar se da z njim doseči, ne pa, da se **potisne v poprečno srednost.**» Tako Fr. Svetič po Gorstu.

Služaj pa je hotel, da nam je prišla v roke 25. št. nemškega časopisa «die Wage». V tej številki razvija znana švedska pisateljica Ellen Key v članku «die Seelenmorde in den Schulen» ravno iste nazore, kakor pedagog Gorst v «Nineteenth Century». Tudi ona je načelna nasprotnica sedanje šole, ker se — po njenem mnenju — šolarji ne uče v sedanjih šolah za življenje temveč edino le za šolo. Sedanja šola se premalo ozira na posameznega učenca, na njegov individualizem, temveč vsled napačnih nazorov — ker šolo ne vodijo v resnici za to godni faktorji, učitelji, temveč ljudje, ki najčesče še pravega pojma o šolstvu nimajo — da se mora v šoli poučevati strogo po istih pravilih, po isti metodi in to 40 — 100 učencev, razno nadarjenih. V sedanjih šolah se takoj v kalu zatre vsak pojav samostojnosti in veliki talenti se zatro v korist vsakdanjim učencem, kajti kdor hoče veljati v očeh vodečih faktorjev šole za pravega pedagoga, ta mora vzgajati le take učence, ki so podobni «klobasam iz chicaške tovarne».

Pisateljica je istotako načelna nasprotnica vsem različnim šolam, to je, da bi bile šole razdeljene v deške, dekliške, ljudske, zasebne itd. temveč šole bi morale biti v pravem pomenu besede edino le ljudske šole ne glede na

spol in stan, torej bi te šole pohajali vsi otroci brez razločka, ker edino take šole bi usposobile bodoče državljane za oni vzvišeni cilj, ki ga zahteva družba in država od človeka. Le tako se bode najhitreje rešila ona velikanska socialna zadača, ki tvori toliko za sedanje človeštvo važnih vprašanj: kakor vprašanje o pravosti, zakonu, delavstvu, ženstvu itd. — Ona tudi zahteva, da se število otrok v posameznih šolah, ako se hoče v istini ozir jemati na individualizem posameznih otrok, zniža na 12 — reci dvanajst. Kajti sedanja šola je takorekoč prava morilka ne le otrok, še bolj pa učiteljev, kar dokazuje žalostna statistika slučajev smrti in pomanjkanje učiteljstva.

Končni cilj bodoče šole bode moral pač drugačen biti kakor je sedanje. Sedaj se namreč gleda najbolj na to, da se doseže kolikor mogoče mnogo dobrih »spričeval« — a treba pa je težiti po tem, da učenec zadobi trdno in pravo podlago za samostojno nadaljno izobrazbo in občno izomiko, ki pa se ne krije z znano definicijo, da mora biti učenčev razum obložen z velikanskim balastom raznih fakt, števil in pravil, temveč v sicer smešnem paradoksu »das, was übrig ist, wenn wir alles, was wir gelernt haben, vergessen haben«. Kajti čim večji je oni zaklad, ki nam je ostal na ta način, tem večja je korist učenja.

«Die Zeit ruft nach »Persönlichkeiten«, aber sie wird vergebens rufen, bis wir die Kinder als Persönlichkeiten leben und lernen lassen; ihnen gestatten, einen eigenen Willen zu haben, ihre eigenen Gedanken zu denken, sich eigene Kenntnisse zu erarbeiten, sich eigene Urtheile zu bilden; bis wir mit einem Worte aufhören, in den Schulen die Rohstoffe der Persönlichkeiten zu ersticken, denen wir dann vergebens im Leben zu begnügen hoffen.»

XXVI.

Šolski odsek nižjeavstrijskega deželnega zbora je sprejel predlog, da se uvedi na srednjih šolah angleščina kot obligaten predmet. Prvotno se je predlagalo francosčino, a končno se je večina izrekla za angleščino, češ, da je to najpogosteje rabljeni kupčijski jezik. — Ako se še prav spominjamo, je bilo pred časom tudi v kranjski deželnozborni sednici govorjenje, da se uvede na naše srednje šole kot predmet »hrvaščina«. Predlog, ako nas spomin ne vara, je šel za ogledalo, kot »panslavistično« strašilo. Dobro bi bilo, da se kdo p. i. g. poslancev tudi letos spomni na to, da predlaga, da naj se uvede na srednje šole kot obligaten predmet ne »hrvaščina« temveč »ruščina«; ako se nemški vojaški krogi ne boje uvesti »ruščine« v vojaške akademije, zakaj bi se jo pa mi branili vpeljati na srednje šole. S tem bi dali priliko našemu kmetu, da se nauči vsaj glavne pojme ruskega jezika, da mu ne bode treba hoditi v nemške rudokope in daljno Ameriko, temveč imel bode priliko pregledati, ako je Sibirija, odkar ima železnico, v istini tako strašna, kakor jo slikajo prijatelji ogromne ruske matuške!

Književno poročilo.

(Novosti.)

„**Novi Akordi**“ je naslov novemu zborniku za vokalno in instrumentalno glasbo, čigar I. številka ima to-le vsebino: Poloneza za klavir. Dr. Benjamin Ipavic. — Oj slovenska zemljica za moški zbor. Fran Ferjančič. — Seljanko, dušo draga, pesem za tenor ali sopran. Ivan pl. Zajc. — Sarabande za klavir. Risto Savin. — Fugirana predigra za orglje. Emil Komel. — Moji devojčici, serenadica za mešan zbor. Dr. A. Schwab. — Ločitev, dvospsev s klavirjem. Karel Hoffmeister. — Nokturno za gosli in klavir. Josip Prochazka. — En starček je živel, za bariton, moški zbor in klavir. Lavoslav Pahor. — Slovanski capriccio za klavir. Dr. Gójmir Krek. — Kaj bi te vprašal, za srednji glas in klavir. Josip Prochazka. — «Novi Akordi» izhajajo 6 krat na leto 1. vsakega družega meseca. Cena za vse leto 8 kron, za pol leta 4 krone 50 v. posamezni zvezki po 2 kroni. Založnik je L. Schwentner (Dvorni trg št. 3), urednik pa dr. Gójmir Krek (Gospodske ulice št. 10.) — Prva številka tega najnovejšega glasbenega lista se torej odlikuje po bogati in raznovrstni vsebini slovenskih, hrvatskih in českkih skladateljev ter se prezentira z veleelegantno zunanostjo. Tisk je lep in razločen. Podjetje je res vredno, da se kolikor največ podpira. Zlasti učitelstvu bodi najtopleje priporočeno!

„**Zvonček**“. List s podobami za slovensko mladino. V 7. številki je tale vsebina: Poletni večer. Zložil Ivo Danič. — Vrabček in lastovka. Zložila Vida. — Naročilo. Zložil A. Rapè. — Birmanec. Spisal Radivoj. — Ah, kako rad . . . Zložil Fr. Žgur. Kako je Mencejev Matijček prvokrat pušil. Spisal Fr. G. P. — Pesem o angeljčku. — Dobro pa slabo. Ruska narodna. Priobčil Brinjos. — Pripluli čez noč so . . . Zložil Fr. Žgur. — Anka in Zinka. Spisal Leon Poljak. — Priloga «Zvončku»: Lev. Opisal Kramarjev. — Siničica, siničica . . . Zložil Fr. Žgur. Pouk in zabava. — Slike: Mencejev Matijček in Nežika. — Lev in levinja. — Angeljček. — Anka in Zinka.

„**Slovanska knjižnica**“ je dospela do 101. snopiča, v katerem se je završil slovenski prevod L. N. Tolstega romana «Vstajanje», ki obsega 8 snopičev, t. j. 48 ¹/₂ pol, stane pa naročnike le 2 K 20 h. — «Slovanska knjižnica» je s tem prekoračila prvo stotino snopičev. Njeni najlepši jubilej bi pač bil, ako bi dobila kaj več naročnikov. Nima jih niti — 700, a še med temi je — kakor toži izdajatelj — mnogo dolžnikov. Bila bi pač velika škoda, ko bi to velevažno podjetje radi pomanjkanja gmotne podpore moralo prenehati! Pozivljamo torej slovensko učitelstvo, da «Slovansko knjižnico» podpira in jo med narodom širi!

Prihodnjic izide izvirno delo: «Sad greha», drama v štirih dejanjih, spisal Engelb. Gangl, ki je že sprejeta za prihodnjo sezono v repertoar ljubljanskega gledališča.

Razgled.

Listek.

Iz odborove seje »Slovenske šolske Matice«. Zadnje odborove seje »Slovenske šolske Matice« so se udeležili: predsednik g. Henrik Schreiner in odborniki gg.: dr. Janko Bezjak, Viktor Bežek, Jak. Dimnik, Frančišek Gabrček, Frančišek Hubad, Frančišek Levec, Andrej Senekovič in Alojzij Strmšek. I. Blagajnik, g. ravnatelj And. Senekovič, poroča o denarnem stanju društva. Letnino so vplačali 604 člani; društvo ima dosedaj 9 ustanovnikov. II. Tajnik, g. nadučitelj Fr. Gabrček, poroča, kako so se rešili zadnji odborovi sklepi, zlasti oni o preuredbi dosedanjih poverjeništev, ter prebere došle nasvete. Na podlagi tistih se sklene, da se razdele nekatera preobsežna poverjenišтва na manjše okroge, za katere se nastavijo novi poverjeniki, in sicer: za Postojino g. Iv. Thuma, za Ilirsko Bistrico g. Mart. Zarnik, za Senožeče g. Ivo Trošt, za Vipavo g. Ant. Skala, za Lož g. Ferdo Wigele, za Idrijo g. Al. Novak, za Cerknico in Logatec g. Iv. Šega, za Novo mesto g. Fr. Vadnjal, za novomeški okraj g. Bern. Andoljšek, za Žužemberk g. Fr. Koncilija, za Ribnico g. Fr. Štefancič, za Sodražico g. Fr. Verbič, za Pazin g. Ant. Jošt, za pazinski okraj g. Iv. Bunc, za ptujski okraj na desnem dravskem bregu g. Fr. Šoru in na levem dravskem bregu g. Iv. Kavkler. III. Sklene se, da se predloži prošnja za podporo na deželni zbor kranjski, ko izidejo knjige. Za letos nameravani spis »Pouk o prvi pomoči pri nezgodah z ilustracijami« se priobči pozneje, ker ga dotični poročevalec še ne utegne spisati. V »Letopisu« bode g. tajnik priobčil tudi poročilo o društvenem delovanju in imenik članov. Vzame se na znanje predsednikovo poročilo o sodelavcih. Poročilo o matematiki za ljudske šole prevzame g. profesor L. Lavtar. IV. G. Fr. Levec prevzame pogajanje z različnimi tiskarnami zaradi tiskanja društvenih knjig ter bode v prihodnji seji poročal o dotičnih uspehih. Oblika društvenim knjigam bode taka, kakršno imajo knjige »Slovenske Matice«. Rokopisi morajo biti pripravljene do začetka septembra, tisk pa dovršen do konca novembra. V. Za leto 1901. dobe društveniki dve knjigi po 10 tiskanih pol in sicer: 1. Pedagogični letopis in 2. Zgodovino kot I. del knjige za realije, spisal Josip Apih. VI. Schreinerjev načrt za didaktiko, ki so ga gregledali gg. odborniki, se ponatisne v »Popotniku«. O najprimernejši terminologiji se bode posvetoval poseben odsek. Društvo namerava izdavati tudi pedagogične šolske knjige za učiteljska, zlasti vzgojeslovje, ukoslovje, zgodovino pedagogike, čitanke itd. V ta namen stopi odbor v dogovor z deželnim odborom kranjskim, ki naj bi dal društvu primerno podporo, oziroma sam prevzel založništvo ali pa ga prepustil Matici. Pri tem se je izrekla želja, naj bi bile knjige odobrene že v rokopisu. Matica bode pospeševala tudi knjižnico za srednješolsko mladino, in sicer izdajanje šolskih klasikov potom dotičnih založnikov. V prvi vrsti se bode obrnilo društvo do »Dramatičnega društva«, da mu prepusti rokopise in starejše izdaje, primerne za srednješolsko mladino, da se predelajo. G. Bežek prevzame sestavo načrta za tako izdajanje. Končno se je posvetovalo še o primernih diplomah za ustanovnike, in o nasvetu »Pedagoškega društva v Krškem« glede na izdajo slovenske slovnice.

Kako dolgo žive nekatere živali? Po mnogem opazovanju in urejanju dognali so strokovnjaki starost živalim naslednjo: Medved dočaka malokdaj 20 let, pes in volk ga pogosto v tem dosežeta. Lisica ne živi nad 14 do 16 let. Lev učka starost celih 70 let, medtem ko mu sorodna mačka prileze komaj do kaci 15 let. Zajec živi kratko, le kaci 7 let, medtem ko največja na suhem živeča žival, slon, dočaka časih 300 let. Svinja ima življenja največ do 30 let, nosorožec v morju le do 20. Konj pri dobri uskrbi učka do 40, a velblod celo do 100 let. Ovca po petnajstem letu gine, a krava malokdaj prestopi nad

dvajset. — Nekaterim pticam se šteje še daljše življenje. Tako je eden orol živel ujet v kletki na Dunaju 104 leta, istotako eden vran (krokar), ki je bil že nad 120 let zaprt. Vran, pravijo, da dočaka do 200 let. — Od vodnih ptic živi najdalje labud in pelikan, ki baje dočakata do 300 let. — Tudi je dokazano, da je želva nekoč 107 let učakala.

Največje učiteljsko društvo na svetu je nemško učiteljsko društvo z 2586 okrajnimi društvi in 82.739 udi.

Pedagoški paberki.

Izobraževanje ljudskih učiteljev na Pruskem. Pri letošnjem shodu dežel. društva učiteljskih učiteljev meseca aprila v Berlinu se je med drugim razpravljalo tudi o tem, kako naj bi se preosnovalo izobraževanje ljudskih učiteljev. Sprejele so se te-le resolucije: 1. Učiteljska naj dobe šest razredov s točno odrejenimi razrednimi cilji in letnimi prehodnimi izpiti. 2. Učenci iz drugih zavodov se morejo sprejeti početkom šolskega leta z ozirom na izobrazbenost v vsaki razred razen v najvišjega. 3. Dosedanjim učnim predmetom naj se doda še en tuji jezik, ki ima biti obvezen za vse učence. 4. Oba najvišja razreda podajata znanstveno in praktično izobraženost in razširjata vobče izobraženost v posameznih predmetih. 5. Končni izpit ima obsegati znanje, ki si ga je pridobil gojenec v obeh višjih razredih ter šolsko prakso. 6. Z ozirom na daljno znanstveno izobraženje učitelja treba se boče potruditi, da se najdejo sredstva in poti, kako bi se ljudskim učiteljem ponudila prilika, da bi mogli pohajati vseučilišča.

Ljudski učitelji — redni slušatelji vseučilišča. Vsled naredbe ministrstva velike vojvodine vajmarske zamorejo ljudski učitelji, ki so pri obeh zadnjih izpiti dobili iz znanstvenih predmetov prvi red, dobiti dopust treh let, ako želé, da se vpišejo kot redni slušatelji na filozofski fakulteti vseučilišča v Jeni; tudi se ob enem oproščajo, doprinesiti izpričevalo zrelosti za srednje šole.

Ambulantne šole. Rusko ministrstvo je sklenilo, da se pri nomadskih Kirgizih v semipalatiński in akmolinski guberniji uvedejo potujoče šole z ruskim učnim jezikom. Takih šol se osnuje začetkoma 30 in se za nje postavi posebno nadzorstvo.

Odgovornost učiteljeva. V Parizu se je to-le dogodilo: Učitelj-razrednik drugega razreda ljudske šole je obolet in ravnatelj je odredil, da učitelj-razrednik tretjega razreda izjemno nadzoruje poleg svojega tudi drugi razred. Medtem pa, ko je učitelj nadzoroval en razred, je neki deček v drugem izbil svojemu součencu oko. Roditelji nesrečnega dečka so dvignili pravdo proti ravnatelju šole ter zahtevali odškodnino. Pariško sodišče je spoznalo, da je bil ravnatelj odgovoren in ga obsodilo, da ima plačati roditeljema nesrečnega dečka 300 frankov odškodnine, v korist dečka pa vrhutega še do njegove polnoletnosti letnih 400 fr. Razsodba se je utemeljila s tem, da je bil ravnatelj dolžen paziti na to, da ne ostane noben razred brez nadzorstva. Sodišče ni spoznalo učitelja odgovornega, ker je imel nalog od ravnatelja, da pazi na oba razreda, kar pa v enem in istem času ni mogel storiti.

Premalo učiteljic. *Miesięcznik pedagogiczny* javlja, do je v Galiciji nastalo silno pomanjkanje učiteljic. Izpraznjenih je mest 100—150, a ni jih učiteljic, ki bi bile voljne sprejeti mesto na kmetih. Izprašanih učiteljic je sicer 3krat toliko, a večina se jih takoj omoži, kakor hitro dovrši učiteljšče. Sploh jih največ obiskuje učiteljšče le radi tega, da si pridobé višjo izobrazbenost in niti tretjina jih ne misli biti učiteljica.

Šola za služabnice. Krakovsko šolo za služabnice, katero vzdržuje »društvo za prosveto«, je v preteklem letu obiskovalo 140 žensk. Pouk je brezplačen, a poučuje se le po nedeljah. Najmlajša učenka stara je 10 let, najstarejša 50 let. Izpit, ki je bil pred kratkem je pokazal zelo povoljne rezultate. — Take šole bi bilo treba tudi pri nas.

